

ВЕЛИЧКО НЕШКОВ

З а с а д а

РАЗКАЗИ

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

ВЕЛИЧКО НЕШКОВ

ЗАСАДА

chitanka.info

ВОЙНИШКО СЪРЦЕ

За Косово поле се водеха тежки и ожесточени боеве. За всяка педя земя хитлеристите оказваха упорита съпротива. През тия дъждовни ноемврийски дни, останало между двата огъня, се гушеше на завет малко албанско селце.

На триста-четиристотин крачки на север от селото, по гребена на гърбавия хълм, лежаха набръчканите хитлеристки окопи. Оттук огънят на пушките, картечниците и минометите задържаше напредването на нашите части, които се окопаха в окрайнината на гористото възвишение, южно от селото.

Преди повече от месец, когато грохотът на артилерията идваше от изток с подземен тътен, а в тъмните нощи тревожно потреперваха светлините на далечните ракети и пожари, хитлеристите събраха цялото мъжко население, изтеглиха го назад на работа по укрепяването на новите им позиции в планината. Малкото селце опустя. Край реката не се чуваше весел детски гълъч, по улиците не се мяркаше жива душа. Жените, децата, старците се изтеглиха в гъстите и непристъпни гори.

Не излезе с другите само една млада жена с две деца. Задържа я болестта на осемгодишното ѝ момче. От три дена то лежеше в безсъзнание, пламнало в огън, облизваше изпръхналите си и напукани устни, бълнуващо несвързано и с отпаднал глас молеше майка си да го заведе на ручея в гората.

Майката държеше пламналата му ръка, легко я поглаждаше, навеждаше се над него, целуваше побелялото му чело, взираше се в сините жилки, които прозираха през бледата му кожа, и задавено плачеше.

До нея петгодишно момиченце, цяло завило се с някакво черженце, прегърващо солените сълзи и при всеки артилерийски изстрел хлипаше с отпаднал глас.

Три дни не бяха излизали навън. Под стряхата на къщата старото куче по цяла нощ виеше на умряло и още повече плашеше жената.

Треската на болното дете не минаваше. Майката мокреше изсъхналите му устни с „куршумена вода“, която селската баячка бе приготвила, преди да избяга в гората. Не помогнаха нито водата, нито майчините молитви пред оплютата от мухите стара икона и кандилото, което денонощно мъждукаше със слабата светлина на жълтото пламъче.

На четвъртия ден свършиха водата. През нощта жената не се решаваше да излезе навън, но болното още по-упорито настояваше за вода. Започна да хленчи, да моли за вода и момиченцето.

На сутринта то изварди майка си, залисана около болното му братче, взе празната стомничка с олющена глеч и бързо изскочи навън. Пред вратата го срещна вятърът и задърпа дрешките му, преметна черженцето, с което то се завиваше. Детето се огледа плахо наоколо и нерешително тръгна. Плашеше се от временно застоялата се тишина, също така тежка, както и бутменето по двата хълма. Само за малко далеч на юг се разнесе дълбок тътен и бавно загълхна. Детето се провря през полегналата плетена портичка и бързо затича край оградата от тръни.

От билото на хълма отчетливо изляя хитлеристка картечница. Куршумите изsvириха край оградата, забиха се с тъп плясък в мократа земя.

От уплаха и смущение детето се закова на едно място и извърна невинните си очички към картечницата, като все се увиваше в своето черженце. Миг-два след това последва нов картечен откос. Куршумите разпиляха нагоре суhi клечки от оградата. Майката отвори закниженото прозорче и с ужас извика на детето да се върне назад. То стоеше на едно място, сякаш не говореха на него. Отначало усети леко опарване под дебелия вълнен чорап. В цървуличето му стана топло и мокро. Повдигна крачето си да пристъпи назад и едва сега почувствува болка. Изпищя силно и падна на земята. Майката изскокна навън, спусна се към детето, грабна го на ръце и като го притискаше силно към гърдите си, влезе бързо в къщи...

* * *

Небето е слязло много ниско. Два дни и две нощи непрекъснато ръми ситен и студен дъжд. Водата е просмукала платнищата, шинелите и дрехите. Краката на войниците са изтръпнали от студ и влага. В окопите мирише на мокра земя и загнила ланска шума.

Андрей свали бинокъла от очите си едва когато майката и детето влязоха в къщи. Той избърса наслзеното си от напрежение око, премига един-два пъти и се наведе към Марин, като сгря ухoto му с топлия си дъх:

— Видя ли? — попита Андрей, свали яката на шинела си и отново намести бинокъла на очите си.

— Да — отговори Марин и по откритото му лице, изпръхнало от ветровете, легна скрита тревога. Снощи той получи писмо от село. На един празен лист от тетрадка жена му несръчно беше изобразила ръчичката на тригодишния му син. Той мислено си представяше сега своето дете и му се струваше, че не друго, а то беше застанало долу до плета, когато немците стреляха. Намести карабината, прехапа долната си устна и все не сваляше очи от къщата.

— Значи в селото имало хора, ей? Какво търсят това дете и тази жена там? От два дни жива душа не се е показала тъдява...

— И какво искат ония гадове, та удариха детенцето! — ядно добави Андрей и отново вдигна бинокъла, но в селото нямаше вече никакъв признак на живот.

Двамата замълчаха. Андрей се надигна леко напред. Огледа внимателно местността и отново се съмкна в окопа.

— Засякох картечницата им вляво от бряста, да обадим на минохвъргачите да я потърсят.

— Добре — съгласи се Андрей, — иди доложи.

Марин се изтегли назад. На наблюдателния пункт остана само Андрей, който не сваляше очи от селото, но оттам вече не се показваше никой. Минохвъргачната рота започна да бие хитлеристката позиция. За малко околността оглуша от тряська на мините. Сетне отново настана затишие.

След смяната Марин и Андрей слязоха в закритието и доложиха на въводния командир за жената и детето.

— Е, какво предлагате? — попита ги подпоручик Станев, след като внимателно ги изслуша.

— Да им помогнем. Дете... — не се доизказа Андрей. — Повече хора не ни трябват. Аз и Марин ще свършим работа — говореше той с тон, в който прозираше молба, искрено и топло съчувствие към жената и детето, към онова мило и родно, което му припомни тяхното появяване в това сурово и тежко ежедневие.

— Добре — съгласи се подпоручик Станев, — но внимавайте да не налетите на клопка. Знаете коварството на фрицовете.

— Не излизаме за пръв път, господин подпоручик — непринудено се усмихна Марин.

— Знам, но все пак внимавайте — добави подпоручик Станев, макар че дълбоко беше убеден в находчивостта им.

Двамата запасаха по няколко бомби, преметнаха през рамо картечните пистолети и слязоха долу. Заобиколиха селото отдалеч и поеха по дъното на дълбоко и стръмно дере, изкопано от пороищата кално и хълзгаво. Калта лепнеше по ботушите им, теглеше ги назад, но те вървяха тласкани от онова съвсем човешко чувство, за което не можеха да си дадат сега точна сметка. Когато от дъното на дерето се забелязаха първите покриви на къщите, двамата войници продължиха напред, по-внимателно и предпазливо заоглеждаха наоколо. Шареха с поглед и търсеха скрито място, за да се доближат незабелязано. Но отвсякъде около оградата на къщата беше гола поляна, тук-там наранена от снарядите и мините. Двамата се маскираха със суhi хрести и запълзяха напред. Оставаха им двадесетина крачки да се долепят до оградата. Хитлеристите ги усетиха и откриха огън по тях.

— Подушиха ни — промълви Андрей и се притисна с все сила към мократа земя.

— Давай назад — претърколи се към дерето Марин.

Хитлеристката картечница продължаваше да ръси край тях. Куршумите свистяха, забиваха се с плясък в земята, но Марин и Андрей по едно чудо успяха да се смъкнат в дерето невредими.

Като изстъргаха с ножа калта от коленете и лактите си, Марин бавно откачи манерката, отпи няколко гълтка и я подаде на Андрей:

— Насмалко щяха да осиротеят нашите деца, а?

— Колко пъти вече си играе смъртта с нас — небрежно махна с ръка Андрей. — Яд ме е, че няма откъде да се промъкнем, навсякъде открито.

Марин започна да се колебае. Струваше ли си да се излагат повече на рискове? Дали наистина подпоручик Станев нямаше право? Хитлеристите неведнаж им бяха устройвали клопка. „Война е — мислеше си той. — Който оживее, оживее. Но малко ли момчета паднаха до сега! А ние сме тръгнали да спасяваме някакви съвсем непознати.“

— Да се връщаме? — нерешително попита той.

— Отказваш ли се? — стрелна го с недоволен поглед Андрей.

— Ама, Андрей, виж бе, брат, защо сами да се тикаме в гроба — поде Марин. — В края на краищата те са си правили сметката, като са останали тук!

— Щом не щеш, върви си — обърна се на другата страна Андрей. — Аз и сам ще ги потърся. Още малко и ще се стъмни, пък тогава фрицовете ще имат да вземат.

Марин наведе очи към земята и за миг-два замълча, а после тихо каза:

— Не, няма да се връщам, прав си, тръгнали сме вече.

Времето вървеше бавно и мъчително. Дъждът продължаваше да се стича по каските им.

Над планината падна здрач.

Двамата изпълзяха внимателно нагоре. Уловиха в тъмното пътеката край плета. И чак когато стигнаха до мястото, където днес хитлеристите повалиха момиченцето, старото куче ги усети. Отвикнало от хора и наплашено от гърмежите, то се нахвърли настървено срещу тях. Марин се заварди с картечния пистолет. Кучето недовиждаше от старост и в движението си се спъна в краката на войника. Той го ритна с крак и то с пресипнал вой и лай побягна към къщата.

Спряха пред вратата. Почукаха леко. Отвътре никой не се обади. Повторно почукаха. Кучето продължаваше да се спуска към тях. Отгоре се обади хитлеристка картечница. По плочите на покрива изсвистяха светещи курсуми. Една ракета се вдигна високо нагоре, закрепи се за малко и освети наоколо с мазна жълта светлина. Кучето сви опашка до стената и отново зловещо зави. Двамата опряха гърбове пътно до стената.

— Страх ги е да отворят — прошепна Андрей и залепи лице до закниженото прозорче. — Има ли хора тук, отворете!

Никой не му отговори. Чу се задавен детски плач и сякаш една ръка затули устата на детето, което още по-задавено и глухо изплака и мълкна.

Марин натисна вратата по-силно и тя се пооткрехна. Той наблегна пак с гръб и провръ ръката си през тесния отвор. Отмести дървото, с което беше залостена вратата. Драсна клечка кибрит. Жълтата светлина заля камината, където от няколко дни не беше пален огън. Лъхна го мирис на влага, лук и нещо гнило.

От вътрешната стая се чу уплашен женски вик. Двамата отвориха втората врата. Отново светнаха. На жълтата светлина жената и децата изглеждаха като призраци. Момиченцето се беше свило на топка до леглото на болното си братче, очичките му бяха широко отворени от ужас. Може би мислеше, че това са хората, които го раниха днес в крачето. Момчето само тихо похлипваше, пламнало в огън. Майката беше застанала като вкаменена между двете деца, настърхнала и готова да ги брани.

Марин припали втора клечка кибрит и непринудено се усмихна. Искаше да я успокои, да ѝ даде да разбере, че излишно се страхува, но тя не разбираше български. Продължаваше да стои все в същото състояние, като притегли към себе си раненото момиченце. Тогава Марин посочи с ръка детето и вързаното му краче, след това — към билото на хълма, където бяха хитлеристите. Сложи ръка на шията си и показваше как ще ги заколят. Майката, изживяла ужаса на самотата, грохота на артилерията, изглежда едва сега разбра за какво става дума. Поуспокоена малко, тя каза нещо на албански.

Момиченцето престана да плаче. Андрей извади от джоба си една празна гилза, сложи я в ръчичката му и после бащински погали детската главица. Детето стисна здраво гилзата. Разбра, че срещу него не са лоши хора, и по лицето му цъфна невинна и непринудена усмивка.

— Хайде — посочи Андрей към болното момче, — завийте го добре, нашият лекар ще го излекува.

Жената отново изпадна в първоначалното си състояние. Сега на свой ред Марин започна да ѝ обяснява, че ако останат тук, артилерията ще събори къщата и те ще загинат под развалините.

Постлаха мокрото платнище на земята. Марин взе една шарена черга от сандъка до стената, постла я върху платнището и внимателно

сне от коравото легло болното момче. Двамата хванаха платнището, в което положиха момчето, и тръгнаха към вратата, следвани от майката и раненото момиченце.

Потънаха в тъмния и непрогледен мрак.

* * *

В полковата лечебница веднага превързаха раната на момиченцето. На братчето му биха инжекция, дадоха му прахчета и до разсъмване температурата му спадна. Успокой се и заспа дълбок сън.

Майката поглеждаше ту кратко заспалото дете, ту санитарите, които стъпваха на пръсти, сякаш се страхуваха да не нарушат детския сън. В очите ѝ блестяха сълзи на майчина радост и благодарност.

БОЕН ДРУГАР

Санитарният влак спира. Във вагона за леко ранените е тихо и топло. Дъждът набива ситно и упорито. Ниско над земята са слезли сиви дъждовни облаци. Духа остьр студен вятър и свива дъжда право в прозорците на вагона, плете тънки мрежи и се спуска надолу.

В нашето купе влиза подпоручик от кавалерията, ранен в дясната ръка, гипсирана и прикрепена със спуснат през врата му бинт.

Двамата танкисти до мен спят. Едрият артилерист излиза в коридора на вагона и тихо говори с дежурната сестра.

Влакът бавно тръгва. Зад нас остават посивелите и мокри покриви на гаровите постройки. Пътуваме повече от час. Отново спираме на малка гара. И тук престоят е необичайно дълъг. От съседното купе някой пита с пресипнал бас един железничар:

— Защо чакаме тук?

— Среща — отговаря железничарят и отминава с бавни стъпки по мокрия перон.

След малко в съседната линия влиза ешелон за фронта. Войниците нависват по вратите на вагоните като гроздове. Срещу нашия прозорец спира вагон с коне. От вратата се виждат само гърбовете и опашките им. В предния край на вагона през малкия дървен капак любопитно надничат две големи, дълбоки и кротки конски очи. Раненият кавалерист спира погледа си на тях. Той трепва:

— Виждате ли? — сочи ми с поглед той, избърсва изпотеното стъкло и залепва чело о него. — Конят разбира като човек и да ви кажа ли, може би той носи много, много благородство, което ние дори не подозирате. Моето конче от ескадрона — Залог, беше стегнато като момче — червено, наперено, с бяло над лявото задно копито, с къдрава грива и бяла звезда на челото. Разбирате ли — хубавец.

Кимам утвърдително с глава.

Кавалеристът изведенаж се оживи. Тази среща събуди у него спомени за нещо близко и мило. Разбрах, че гори от желание да сподели с мене нещо, но преди да подхване разговор, ме попита:

— Как ви раниха, какво ви удари?

— Парче от снаряд — отговорих. — А вас?

— Мен? — той погледна гипсираната си ръка. — Куршум.

Навън се разменят въпроси и отговори между войниците от двета ешелона. Един пресипнал тенор се мъчи да надвика гълчката:

— Има ли някой от Силистренско?

— От Плевенско ли? — надниква го друг. — Има, от кои села?...

Познавам го, с него бяхме в една дружина. Жив и здрав е...

— О-о, земляк, здравей! — гърми един бас под нашия прозорец.

— Ако оздравееш скоро и минеш към село, кажи на нашите хора, че докато не стигна Берлин, на никого няма да се обадя. Чу ли?

Ние бавно потеглихме. До последния вагон се изправи един войник с брезентено водопойно ведро. Той дълго ни маха с ръка.

Гледахме през прозореца, докато зад железопътния завой се скриха малкото село, гарата и ешелонът.

— Солучила ли беше атаката, в която ви раниха? — попитах аз, когато кавалеристът отново се облегна назад и повдигна гипсираната си ръка.

— Не, но в нашите атаки има нещо, което вие пехотинците все пак не можете да изживеете.

Сметнах за излишно да му възразявам или да споря по този въпрос. Попитах го:

— Но какво особено ви се случи?

— Как да ви кажа — започна той с готовност. — Вие познавате ли душата на нашия селянин? Моите кавалеристи бяха предимно селяни. Хора свикнали с необятния простор на равнината, с волния вятър. А заедно с тях и аз чувствувах потиснатост, когато започнахме настъпление към Косово поле. Повече от три седмици, накъдето и да се обърнеш — все скали, чукари и дълбоки дерета. А да се разгъне кавалерията в истинска атака, трябва равно място, простор. Три дни преди решителното настъпление към Косово поле командирът на дивизията и неговият помощник-командир ми възложиха тежка задача. С моя ескадрон трябваше да се промъкна към Малко Косово поле — имало противоречие в сведенията за противника. Момчетата тръгнаха с голяма радост. На другия ден до обед трябваше да се върнем с всички сведения, които интересуваха командуването. Нали си спомняте колко студени бяха нощите в началото на месеца — сланата падаше дебела

два пръста, пълната и бистра луна зъзнеше на небето, а земята — корава като кремък.

Ние трябваше да заобиколим доста на юг. След това да се изнесем в югозападна посока. Вървяхме почти цяла нощ. На разсъмване виделината ни завари в дъното на дълбоко дере. Продължихме още половин час. Тук дерето завършваше с остър завой, заградено от всички страни с голи върби. Оттук острите чукари се преливаха в загладени хълмове, по които безредно бяха разхвърляни посивели стърнища и черни угари. Спряхме до една малка запустяла воденица, скрита под едри брястове, събрани като в букет с десетина стройни тополи, които стърчаха високо над тях. Направих справка по картата. Бяхме навлезли доста навътре в тила на хитлеристите. Взех няколко от най-добрите момчета и се изнесох на хълма от северната страна на воденицата. Пред нас като на длан се откри Малко Косово поле, а далеч на североизток се белееха къщите на Подуево. Денят беше ясен, грееше слънце, което се отразяваше в няколко прозореца на града. Отначало всичко изглеждаше мирно и тихо и ако не беше артилерията, която си разменяше снаряди за обезпокойителна стрелба, лесно можеше да се подведе човек, че хитлеристите тази нощ са отстъпили на запад. Но когато поошарих с бинокъла напред, открих няколко добре маскирани батареи. В една голяма градина също бяха затрупани с клони около петдесетина танка. Нанесох всичко на картата. И когато стигнахме при ескадрона, вахмистърът ми доложи:

— Господин подпоручик, нашият път е отрязан. Зад нас са заети позиция хитлеристите.

— Кой ви съобщи това? — попитах аз.

— Преди малко при мен се яви едно цивилно лице от близките махали, а и аз проверих лично.

Имаше само една възможност — да се изтеглим през билото на хълма от северната страна и оттам да се смъкнем по дерето.

Обясних това на моите кавалеристи и изкомандувах:

— Възседни!

Тук подпоручикът така се оживи, като че наистина ескадронът беше пред него.

— Вие не сте изживели подобен момент — продължи той. — Изведох ескадрона в тръс по лекия наклон на хълма. На билото му стърчаха три кичести круши. От средната скочи човек и се изгуби зад

възвищението. Пръснах ескадрона във верига. Понесохме се в кариер напред. Изкомандувах: „Саби вън!“.

До билото на възвищението оставаха още двеста-триста крачки. Конете и ездачите не усещаха как тича земята под краката им. Изведнаж пред нас в дълга линия пламна картечен огън. За миг-два ескадронът се стъписа, но увлечени от моя Залог, който бягаше напред, конете се понесоха със страшен устрем. В този момент никой от нас не е броил минутите и секундите. В следващия миг — ето ни на самата хитлеристка позиция. И знаете ли, стана това, което и ние най-малко сме очаквали. Враговете просто забравиха смъртоносните автомати и картечници пред неочекваната конска стихия. За пръв път моят ескадрон мина в саблена сеч. Хитлеристите тук имали около един взвод. Няколко души от тях опитаха острието на тежките ни саби. Продължихме в галоп към дерето. Една оцеляла картечница настървено жилеше след нас. Оставаха ни още някакви двеста-триста крачки. Точно тогава един куршум ме парна в лакътя. Отначало не почувствувах болка. Една мина с тръсък избухна близо до моя кон. Той се препъна и падна. За миг аз се хълзнах по меката му грива и се намерих на земята. Зашеметен от удара, в момента не си давах сметка тежко ли съм ударен. Ескадронът летеше напред, гонеше спасителната ивица зад скалите на триста-четиристотин крачки, докъдето стигаше огънят на хитлеристите. Конят се изправи до мен, копна един-два пъти с копитото и не сваляше черните си очи, потънали във влага и възбуда. Знаете ли колко съчувствие прочетох в очите му в този тежък момент! И когато отново с мъка го възседнах, от напрежението не можах да събера мислите си, но чувствувах, че много близък и верен другар сякаш ме водеше в тъмен и непрогледен мрак, по ръба на дълбока и страшна пропаст с едно едничко желание да спаси и себе си и мен. Настигнах ескадрона, който вече се закри от картечния огън на хитлеристите. Ранени бяхме само трима души. Към мен изтича вахмистърът. Той пръв забеляза кръвта по ръката ми.

— Вие сте ранен, господин подпоручик — и той внимателно ме прикрепи да сляза.

Едва тогава аз почувствувах остра, парлива болка в ранената си ръка. Изпотеното конче цяло трепереше.

— Брей, я виж ти — наведе се вахмистърът, — Залогчето ударено.

— Къде? — погледнах аз.

— В корема — добави той, като опира удареното място.

Залог ме погледна с такъв дълбок, прощален, почти човешки поглед, че стори ми се ха — ще ми заговори. Помилвах го по гривата. Той жално изцвили. Гледах го безпомощен. Хълбоците му силно биеха. Свалих му седлото. Залог опря глава на рамото ми, като че ли се прощаваше. Сви предните си крака, коленичи, легна на лявата си страна. Сега ясно се виждаха цъфналите рани по корема му. Потръпна като човек, изплези език и остана неподвижен. Бистрите му очи се помътиха и останаха отворени, пълни с мъка по белия свят...

Подпоручикът свърши и мъкна. Той дълго гледа през прозореца неподвижен, съсредоточен, сякаш повторно се разделяше с близък, скъп другар.

ЗАСАДА

Два-три дни по тъжното и сиво поле препускаше като буен кон студен северен вятър и после някак неусетно утихна. Натежалите ниски облаци се вдигнаха и сякаш полето стана по-широко и по-светло.

Позицията на полка лъкатуши по гривата на дълъг и заоблен хълм с посърнали стърнища, черни угари и рошави слогове с прегоряла от лятното слънце трева. Долу в равното стърчат самотни голи круши и ранени от снарядите брястове.

От няколко дни по позицията е сравнително спокойно. Само картечниците от време на време нервно тракат. Артилерията редовно си разменя снаяди, които минават ниско, тънко скърцат и избухват с трясък назад.

Около най-високата точка на хълма зад гъстата и гола търница са окопите на картечарите, добре маскирани и закрити. Те стискат в коравите си селски длани хладното желязо на оръжието и копнеят по родния чернозем, кипнал от последните есенни дъждове. От всички най-неспокоен е високият като върлина Каракольо.

Хитлеристите са се окопали по отсрещния гол и гърбав баир. Двете позиции се делят от дъното на плитък дол, обрасъл с редки единични дървета.

От вчера сутринта откъслечко се обажда откъм самата гъбица на баира скрита хитлеристка пушка. Само глухото echo на доля поема трошливи гърмеж на изстрела и куршумът тънко и заканително свисти край главата на някой любопитен и непредпазлив войник, надигнал се из окопа.

Картечарите не се плашат от тази скрита засада, защото са забравили трепетите на страха още в първите боевые.

Няколко пъти Каракольо препълзя напред, маскиран с тръни и шума, и претършува с поглед цялата околност пред позицията, но от скрития хитлерист нямаше никаква следа.

Днес след обяд ниско над позицията прелетя хитлеристки самолет. Войниците свиха глави в окопите в очакване да им стоварят бомби или да ги поръсят с картечен огън. Само Каракольо изправи картечницата към небето, стопи една лента, но не улучи. Самолетът сви нагоре почти на едно крило и вместо стрелба под крилата му започнаха да падат трепкащи малки бели листчета. Каракольо спря стрелбата. Вдигна големите си черни очи, свали каската и като бършеше бавно чело, не сваляше очи от малките книжки, които слабият вятър плавно отнасяше на изток.

Войниците се оживиха. Събраха се накуп в окопа и всеки по своему правеше всевъзможни предположения за това своеобразно въздушно нападение.

Каракольо се наведе към Московеца, с когото бяха неразделни още от първите дни на войната:

— Я затичай назад, гледай да уловиш поне едно листче.

Московеца се свлече в окопа и приведен на две, затича назад.

Петко подофицерът се изправи малко над търницата и скритият хитлеристки снайперист го чукна по каската. Той се смъкна веднага долу и процеди през зъби една изразителна псувня към германците.

Каракольо е ловец и това дебнене му допада много. Спокоен и твърд досега, той започна да нервничи. Не може да се помира с мисълта, че неизвестният хитлерист го надхитри.

След малко Московеца донесе три-четири бели листчета и пусна едно в ръцете му. Каракольо събра едрите си сключени вежди и засрича полугласно.

„Български офицери, подофицери и войници, спрете безсмислената съпротива срещу нашите велики съюзници. Крайната победа е тяхна...“

Каракольо сгъна в шепата си позива, втренчи за малко големите си черни очи в Московеца.

— Видя ли какво било, искат да се предадем, а, как ти се вижда тая работа?

— Много искат — заканително поклати глава Московеца и замълча. Каракольо се обърна към него.

— Много ми се иска да пипна жив този с пушката.

— Трябва да излезем настрана, оттук не ни е наръки — добави Московеца.

— Течно така мисля и аз.

Каракольо мълчаливо ровеше с една клечка по мократа земя.

— Хайде да го потърсим — посочи към германците Московеца.

— Ставай — скочи Каракольо.

Московеца доложи на подофициера Петко какво са решили и докато приготвяше бомбите и патроните, Каракольо шепнеше нещо на Генчо Черния, негов съселянин, също страстен ловец. Двамата се смъкнаха бавно назад и наляво по ската на хълма. Допълзяха по корем до дънера на един повален бряст и зачакаха.

А през това време Генчо Черния веднага влезе в ролята си, както се бяха уговорили с Каракольо. Закачил каската си на една тояга, той бавно я надигна над окопа. Подържа я малко, като че ли войник с каска шареше с очи към хитлеристката позиция, и отново я свали. След няколко секунди отново я показа.

Наоколо бе тихо и спокойно. Към търницата изпища куршум. Каракольо трепна. Сърцето му учестено заби. Устреми поглед напред и здраво стисна карабината.

— Открих го — радостно прошепна той, — ето го, той бил пред нас.

На триста крачки пред картечната позиция снаряд беше пречупил една кичеста круша на две. Хитлеристът се беше маскирал между клоните ѝ като в гнездо. Каракольо се примери, провери удобно ли му е оттук и свали карабината. Посочи го на Московеца с пръст и прошепна:

— Почакай още малко, намерил си е вече майстора.

Генчо Черния отново надигна каската си, хитлеристът се подаде напред и пусна втори куршум към търницата.

Каракольо умъртви мекия спусък. Спра дишането. Сивият силует кацна на върха на мушката. Каракольо дръпна леко спусъка. Окото му е заковано право напред.

— Ща-а-ап — процепи тишината изстрельт му.

Хитлеристът прегърна едрия клон на крушата и се завали настрана. Каракольо се примери втори път и отново гръмна. През дима от цвета той видя, как сивият силует се смъкна, приведен до дънера.

— Хайде сега да се предадем, нали така пишат в позивчетата — доволно се усмихна Каракольо.

Над позицията е тихо. Далече вляво две картечници озлобено се надвикват.

ЙОТО

Накрая на града, близо до гарата, сред широк и грижливо подреден парк е кацнала бялата кокетна сграда на дивизионната болница. От малкото хълмисто възвишение градът, проснат от двете страни на реката, се вижда като на длан. Денем о затворените прозорци се удря шумът на маневриращите машини и гълчката на пътниците от перона, на файтонджиите, които канят любезно и настойчиво всеки срещнат да го откарат до града.

В дъното на дългия и тъмен коридор е болничното отделение за тежко ранени. Една част от тях бавно възстановяват силите си, а други по цяла нощ се мятаят в леглата, потънали в огън и пот, несвързано бълнуват и отчаяно се борят със смъртта.

А навън край прозорците се изнисват топлите и еднообразни, къси есенни дни. Денем ниското слънце пали златни пожари в шумата на овошките, милва бледите лица на ранените и си играе с дребните прашички из стаята.

Тази вечер навън е тихо. През прозореца наднича хладното и звездно небе. Стенния часовник спокойно мери секундите и пълни тишината с еднозвучното си равно чукане.

Навън хладината поема шума на един товарен влак, който се изнисва от гарата и с уморено пъшкане поема по долната на реката.

От няколко дни съсед по легло ми е Йото — едър и широкоплещест подофицер от запаса. От изтеклата кръв, той е станал просто неузнаваем. От зачервеното и напращащо от сила някога лице сега е останала бледа, восъчна маска. Само блясъкът на очите му говори за непреодолимата жажда на болния за по-скорошно оздравяване, за връщане в живота.

Нашите легла са в дъното на стаята. Наближава полунощ и само двамата сме будни. Летецът с откъснатата ръка заспа с полуотворена уста, до него танкистът с отрязания крак продължаваше да бълнува тихо, но ние вече бяхме свикнали с това и сега не ни правеше никакво впечатление.

Йото излеко се надигна на здравия си крак, хвана се за рамката на прозореца и залепи чело до стъклото. Постоя минута-две и отново се смъкна на леглото, зави се добре с одеялото и се обърна към мен:

— Не спите ли? — пошепна той. Кимнах му леко с глава. Той се обърна към мен, приближи се до края на леглото си, като внимателно пазеше гипсирания си крак:

— Гарата има голяма прилика с онази на Косово поле — тихо каза той, като че ли се пазеше да не ни подслушва някой.

— Коя гара? — попитах аз.

— Името ѝ не помня точно — рече той, загледа се в лампата, като че ли искаше да си спомни нещо. Не исках да го прекъсвам, защото той обикновено отбягваше да говори за себе си.

— Е, какво стана с тази гара в Косово поле? — го попитах най-после аз.

— Точно за нея мисля — отговори той, като се опита да се намести по-удобно на леглото, но изглежда почувствува болка от раната, защото леко смиръщи вежди. После продължи:

— Близо две седмици се влачихме из Голяк планина. Времето беше дъждовито и студено, хитлеристите държаха командните висоти, дращеха с нокти по тях и оказваха много упорита съпротива. Накъдето и да се обърнеш наоколо — все планина, чукари, скали, дълбоки дерета. Очите ни просто зажадняха за равнина. Най-сетне един ден се изкачихме по височините над самото Косово поле. Моят край е само равнина — погледнеш ли надлъж и нашир — краят ѝ не виждаш. А небето е високо, високо. И като се ширна полето пред нас, знаете ли, на сърцето ми стана някак топло, радостно. Тук всичко ми напомняше за нещо нашенско. Докато артилерията чистеше хитлеристките батареи, а танковете се изнизваха по пътищата, ние изчаквахме. И повече от час не свалих очи от селото — проснало в равнината широки дворове, едри камари от слама, а между голите клони на овошките — червени керемидени покриви. През полето, близо до селото, бягаше право на север железопътната линия, а гарата — същата като тази — заградена с две стройни тополи, през които надничаха белите ѝ стени.

Тоя ден хитлеристите нямаха намерение да напускат селото и добре се бяха маскирали и окопали в окрайнината му.

Командирът на дружината получи заповед да ги атакуваме. Офицерите, подофицерите и помощник-командирът се разтичаха,

настана онова напрежение преди всеки бой, в което хората започват да се суетят, забравят и пропускат някои дреболии. Аз на два пъти проверих шмайзера си, ходех между войниците и все повтарях да не е забравил някой нещо, ама какво точно — и аз не можех да им кажа в момента. Някои казват, че храбреците не изпитвали страх или нещо подобно. Как да ви кажа, аз например забравих за опасността, не ми идваше на ум за смъртта, защото претръпнах и въобще не бях в състояние да мисля. Всички вече знаехме само едно, че ще настъпваме, че трябва да изгоним хитлеристите от селото, до което имаше пет-шест километра.

Пред широкия фронт на дружината тръгнаха пет наши танка, а след тях като неудържима вълна се понесе разпиляната верига на дружината. Една седмица преди това беше убит мойт взвoden командир. Не изпратиха заместник и аз трябваше да поема командуването на ввода. Момчетата бяха повече запасни като мен и ме слушаха. А пък ротният командир подпоручик Димов беше младо и много сърцато момче — винаги между хората. Тежко ти е понякога, а той все ще намери добра дума, да ти даде кураж, да постопли сърцето ти. Когато наблизихме селото на два-три километра, той дойде при мен.

— Ти, Йото, ще държиш все край шосето, от него няма да се отделяш — каза ми твърдо подпоручик Димов, като ме гледаше право в очите. Пригответихме се и тръгнахме.

Не знам колко път бяхме извървели, но изведнаж по нас като порой плисна силен картечен огън. Заковаха ни на едно място. Обадиха се оръдията на танковете. Един противоброневи снаряд удари танка пред нас и веригата му се разпаса като пояс. Ние, разбира се, не спряхме на едно място. След малко отминахме неподвижния силует на ударения танк. До селото остана много малко, аз не чувах нищо, усещах само как кръвта напира и шуми в главата ми. В тъмнината селото израсна като едра черна купчина, край която картечниците и шмайзерите очертаха огнен пояс. Тук-там веригата оредя, изостанаха от нея първите ранени и убити. По едно време в залисията си скочих в един трап до самото шосе. На три-четири крачки от мен избухна мина. Ушите ми писнаха пронизително, като че ли оглушах. Чувам, че някой със силен и програжнал глас вика моето име. Обадих се плахо и

смутено. Докато се надигнах от трапа, до мен скочи командирът на първо отделение — кандидат-подофицерът Дочо.

— Убиха ротния. Какво да правим? — силно извика той.

— Кога го убиха? — попитах аз, макар че много ясно разбрах какво ми казваше той.

— Ей сега — викна силно на ухото ми той, като се мъчеше да надвика картечната стрелба.

В гърдите ми като че ли се скъса нещо. Езикът ми изсъхна, а устните залепнаха. Искам да му кажа нещо, а не мога. Той силно разтърси рамото ми.

— Господин подофицер, вие сте най-голямото началство, поемайте ротата! — изрева на ухото ми.

Аз се сепнах. Езикът ми се развърза. Изскочих от трапа като тласнат от пружина. Минах няколко несигурни крачки и по тялото ми изби студена пот. Изправих се в цял ръст и извиках, колкото сила имам: „Слушай моята команда!“ Нали нощно време не се вика, а пък при онай стрелба сигурно са ме чули само момчетата от моя взвод. Аз изтичах напред и извиках, колкото глас имам: „На но-ож-ж, на нож-ж, ура-а-а.“ Край мен подхванаха моя вик първите войници и ние неудържимо, с все сила се понесохме право към хитлеристките окопи. И сега не мога да си спомня колко е траяло всичко това, дали само секунди и минути. Посрещна ни отчаяният огън на хитлеристите, но моите момчета викаха прегракнало и помитаха всичко пред себе си. От двор в двор, от улица в улица ние връхлетяхме върху селото като буря. Пред нас отново се изправи тъмното и равно поле.

Откъм гарата се чу силна експлозия. Една цистерна бензин освети разтревоженото село и разпиляната хитлеристка верига, която бягаше на запад в безредие.

Напирахме към гарата. От северната и южната страна бяха другите роти от нашата дружина. И много близо до тополите при гарата се обади шмайзер, нещо ме парна по крака. Отначало почувствувах само сърбеж и слаба болка. Кръвта подмокри ботуша ми, аз продължавах да тичам напред и чак когато стрелбата и виковете утихнаха, почувствувах, че ми прилоша. Паднах по очи до един вагон, почувствувах, че губя сили, притъмня ми пред очите, зави ми се свят и повече нищо не помнех. Дойдох в съзнание едва в превързочния пункт...

Йото мъкна и унесено заря поглед към прозореца. По бледото му лице не трепва нито един мускул. Тихо е, само в другия край на помещението раненият танкист продължава да бълнува.

БРАТЯ

Полската дивизионна болница е опънала широките платна на палатките си в дъното на тясна и гориста котловина, окъпана тая вечер от червения залез и златото на пожълтялата шума. От няколко дни духа сух западен вятър. Небето е чисто и спокойно.

Марин пристъпи на пръсти в крайната болнична палатка и до вратата позна брат си Ваньо — бледен, брадясал и изпит, легко притворил очи. Раненият изглежда почувствува близостта на родния си брат и отвори очи. Те плуваха в слаба, едва забележима влага. Всяка минута отронваше от тях по една искра от живота, който бавно гаснеше. Ваньо овлажни с език устните си, изпръхнали и свити от болка.

— Дойде ли, спряха ли? — пита със слаб бълнуващ глас той.

— Батко, какво ти е, къде си ударен? Отбихме ги, не мисли за тях — развълнуван се наведе над него Марин.

— Тук тежи — той се мъчеше да покаже с поглед раните под гърдите.

Марин хвана ръката му. Поглади я леко. Отмести кичура руса коса, който беше паднал ниско над очите му. По челото на ранения избиха дребни капки пот. Марин ги обърса с коравата си длан. Ваньо се опитваше с отмалелите си ръце да му стисне ръката. Искаше да му каже нещо. Марин се наведе ниско.

— От къщата през една керемида, оттам стрелят. Видях го, той ме удари. Селото падна ли?

— Ще го превземем, не се грижи.

Ваньо пак повтаря:

— От къщата, от крайната къща, вдигат керемида на покрива и — спира за малко, задъхва се, — от тавана бият с картечница.

Мълчи. Събира сили. Гледа безпомощно.

— Марине, тука ли си? — шепне тихо той, със затворени клепачи. — Питай доктора. Тъмнее ми пред очите.

Сълзите на Марин напряха като отприщени. За минута-две, раненият отвори очи, неочеквано и изведнаж стана спокоен.

— Няма да плачеш. Аз знам, които бяха за операция, още днес ги изпратиха назад. Ти не се плаши за мен. Извикай доктора.

Марин се олюля като пиян между ранените. Те го изпращаха с поглед към вратата. Всички мълчаха. Всеки от тях можеше да бъде на Ваньовото място. Та нима, ако куршумът не беше ударил другаде, нямаше да берат душа сега и те? Или да са свършили без инжекция, без превръзка още на самата позиция. Лекарят, свикнал да вижда смъртта много близо до хората, хладнокръвно да се бори с нея, гледаше Марин спокойно и равнодушно.

— Ти си му брат, нали? Много искаше да те види. Били сте в една рота. Аз наредих да те повикат. Зле е ударен. Засегната е коремната област. Черният дроб и червата са накъсани. Силен човек, държи се още. Но ти си мъж и трябва да понесеш всичко. Краят му наближава. Не може да му се помогне с нищо.

Марин почувствува как се удрят думите в ушите му, като вълни на топла буйна вода, думи на някакъв чужд и неразбран език. В главата му шумеше „зле ударен, зле ударен“. С отмаяла крачка се върна при ранения. Наведе се над него, Ваньо му шепнеше:

— Къде ходиш? Стой тук. Пиши на мама да не плаче. Ела още насам. Ще разкажеш на всички как съм свършил... Искам да живея... Ох-ох-ох, тъмно, тъмнее ми пред очите. Изнесете ме навън, задушавам се, искам да видя слънцето.

Кольо санитарният, който стоеше досега в ъгъла на палатката, дойде до леглото. Хвана носилката с Марин и излязоха навън. Посрещна ги червеният и мътен залез. Ваньо се опита да стане, падна назад. Дишаше прекъснато, изхърка, опъна се напред един-два пъти и утихна...

Небето бе обистрено, студено и звездно. Марин седна на един камък. Мъката и желанието да отмъсти се преливаха, засядаха в гърдите му. Пушеше цигара след цигара. Събираще мислите си. Гледаше втренчено в тъмнината завитата с платнището носилка. През ума му минаваше цялото минало. Като че беше вчера... Ваньо мъртъв.

Подпрял е длан на бузата си. Пред него минава като на лента далечното минало. Колко пъти е тичал като дете след него — искаше и той да ходи на училище. А учителката го връщаше, защото беше още

малък. Ваньо си четеше уроците на глас, той повтаряше след него. Без да познава буквите, научи „Жив е той, жив е“. Някой от по-заможните му другари отидоха да учат в града. Връщаха се по празниците със сини ученически шинели, малко надути и важни. А Ваньо тогава се измъчваше, че остава назад. Майка им го окуражаваше.

„Не си туряй дерг на сърцето, синко. На зима ще идеш за занаят. Иде ти отръки всичко, пак ще станеш човек.“ Баша си не помним, мама с две ръце нищо не можеше да направи. Ваньо започна да чете много книги. Събираха се другари вечер и до късно спореха. А преди да го забере стражарят от нивата в „Бяла вода“, у дома спа един младеж от Ореш повече от една седмица. Когато го подгониха, той скъса полицейския кордон със стрелба и се укри. А след три месеца на прашното селско площадче два дена лежаха петима партизани. Тогава Марин с болка позна Ваньовия другар от Ореш. И тази есен още щом излезе от затвора, Ваньо се приготви за фронта...

Лекарят прекъсна мислите му.

— Ела в моята палатка, ще изстинеш тук...

Погребението стана много просто. Без камбани, тамян, свещи, плач, речи и хвалби. Войниците чевръсто обърнаха лопатите и подравниха гроба. Марин заби прясно одялания дървен кръст и зачака да отминат.

Коленичи над гроба, целуна студената пръст, сви малко от нея в замърсената си кърпа и тръгна назад. Наоколо нямаше никой. Отгоре сивото небе гледаше равнодушно и уморено.

Той вървеше със ситни крачки назад. На три-четири места се спираше. В ушите му още звучаха думите на Ваньо: „Надигат керемидата, от тавана стрелят.“ Когато наближи позицията, на сърцето му стана по-леко. Войниците го срещнаха мълчаливи, така по своему споделиха скръбта с него. Още бяха на старата позиция. Никаква промяна. Хитлеристите държаха селото.

Марин дълго гледа към него. Притулено между редки, едри брястове, спокойно и тихо, като че чакаше да дойде оттам скъп близък. Изправи се на бруствера и огледа окопа.

— Кой ще дойде с мен?

— Къде? — пита Асен.

— До крайната къща на селото.

— Аз ще дойда, да викам ли Крум?

— Викни го.

— Марине, да обадим на ротния командир — забеляза Асен.

— Ще обадим...

Тримата се смъкнаха зад позицията. Не се мина много и силният трясък на бомбите и острият лай на шмайзерите разбуди мързеливата следобедна тишина. От крайната къща се вдигна синкав дим. През него червените езици на огъня лизнаха стените, вдигнаха се нагоре и се стопиха. След малко тримата се върнаха, Марин се отдели от пътечката. Мина по слога с голата гъста търница и през надраното от снарядите стърнище се закри до дънера на бряста с оглозганиге от мини клони. Дълго гледа към полянката с войнишките гробове, която се закриваше от хълма. Полугласно прошепна натам, като че Ваньо беше излязъл и го чакаше:

— Братко, аз отмъстих.

ПРЕЗ ДРАВА

Напоследък по целия фронт на Драва настъпи временно затишие. Две-три вечери поред около полунощ тъмното, непрогледно небе се застояваше необезпокоявано от тревожните трепкания на ракетите и сърдития грак на картечниците. В сърцата на войниците се промъкваше скрита тревога. Те разбираха, че това странно затишие е предвестник на нещо тежко и голямо, което щеше да се стовари по позициите през близките дни.

Тази нощ облачното небе бе слязло много ниско. Над неприветната гола равнина свистеше студен вятър и проникващ чак до костите. От време на време прехвръкваше сняг.

Подпоручик Киров получи заповед да се прехвърли с един малък патрул на отсещния бряг и залови пленник, тъй като през последните нощи откъм позициите на хитлеристите часове наред се чуваше непрекъснат шум от автомобили, които се движеха със загасени фарове. Явно бе, че там имаше оживление.

Към десет часа в землянката на подофицера Димитър, където се стягаха хората от патрула, кънтяха смях и закачки, като че ли хората не отиваха на опасна и рискована работа, а на някаква приятна и безгрижна разходка. Както винаги в центъра на закачките си оставаше дългият като върлина Пейчо. И сега привел дългия си врат, да не се закачи о гредата на землянката, той пристягаше силно колана на кръста си, оправяше паласките и още веднаж проверяваше дали патроните му са на мястото си.

В землянката е задимено от цигарите. Огънят е загаснал. Ветроупорният фенер премигва от тютюневия дим. Кунчо се е свил до огнището, грее ръцете си на загасналата жарава и свива цигара от вестник. Завива я майсторски между пръстите си, рови с машата от дебела ламарина в пепелта и поднася един въглен към носа си. Опъва силно с изпръхналите си устни и цигарата пламва със синьо пламъче.

Пейчо смига на Ангелчо и сочи Кунчо:

— Ред не е прочел от вестника, ама за една нощ ще го изпухка на цигари.

Кунчо се престори, че не го чува. Вдигна нагоре големите си влажни очи. От няколко дни той е простинал и не му е добре.

— Асенчо — изръмжа той с дрезгавия си глас към Гайдарчето, — я се затичай навън, до прага има малко дърва, донеси да стъкнем огъня.

Асен Гайдарчето трескаво се приготвляваше, два пъти откачи ремъка и го пристегна. Сега беше обхванат от странно чувство на тревога, на страх и обърканост. Макар че разбра много добре къде го пращаше Кунчо, пак попита:

— Дърва ли искаш?

— Присегни се до прага, че тук е теснотия, не виждаш ли — няма къде да се обърнеш.

— Ей сега — бръкна Гайдарчето в джоба си, извади кутията с цигари и отново я прибра, без да извади цигара.

Пейчо закачливо подхвърли на Кунчо:

— Мързи те да станеш, не че си толкова болен. Човекът отива на смърт, я се върне, я не.

— Няма да му се откъснат ръцете — отново изръмжа Кунчо и се почеса по брадата, която от известно време съвсем нередовно бръснеше.

Обикновено така започваха споровете между двамата. Но в това време в землянката влезе подпоручик Киров и двамата секнаха спора.

— Готови ли сме, момчета? — попита Киров, подхвърляйки леко в ръката си една бомба.

— Тъй вярно — отговориха почти всички едновременно.

— Няма да се посраним, нали?

— Дума да не става — отговори за всички Пейчо.

Навън е тишина, непрогледен мрак и студ. Далеч на запад един прожектор насочи полегат сноп светлина, наклони се за малко към земята и се изгуби.

Край брега стърчаха като неподвижни часови голи върби. След половин час пълзене из храсти и ланска тръстика патрулът излезе на брега на Драва.

На три-четири крачки от бойците чакаше напомпена гумена лодка.

Киров изпълзя напред. Превърна се на слух и зрение. Отсреща не се чуваше нищо. Даде знак с ръка и тихо прошепна:

— Спусни лодката.

Осем чифта здрави ръце леко надигнаха лодката и бавно я спуснаха във водата. Пейчо влезе пръв с леката картечница, последван от Ангелчо, Луканчето, Савата и двама войници от трети взвод. Киров и подофицерът Димитър се качиха последни. Насочиха оръжието към другия бряг готово за стрелба.

— Давай напред! — неспокойно прошепна Киров.

Лопатите плиснаха тихо, предпазливо по студената вода. Лодката се олюя.

Тъмната ивица на брега с рошавите и голи клони на върбите остана назад, сля се с тъмнината. Лодката се доближи до брега. Още двадесетина крачки, още едно усилие и краката ще стъпят на твърда земя. Гребците чевръсто теглеха лопатите.

Лодката заби нос в пясъка. Бойците безшумно слязоха, прецапаха през плитката тина и пясък и пълзешком излязоха на песъчливия бряг.

Киров отново излезе напред. Вляво от него залегнаха Ангелчо и Пейчо.

Ангелчо откачи лопатката си и започна да рови песъчливата почва, като не преставаше да се взира напред в тъмнината. Очите му свикваха с непознатите досега предмети. Изведнаж косата му настърхна.

— Халт! — извика някой отсреща с метален и тревожен глас.

Ангелчо остави лопатката и веднага намести лактите си в плиткото окопче. Натисна каската към очите си и здраво притисна прилада на автомата.

В тъмнината напред с малко синкаво пламъче светна дулото на картечницата. Куршумите изсъскаха остро и заканително над главите на патрула. Киров се пресегна най-напред към Пейчо, а след това към Ангелчо:

— Никой да не открива огън! — заповяда шепнешком той.

Изминаха няколко минути в мъчително и тежко очакване. Картечницата мълкна. Напред се чу неразбран говор. Умълчаха се. Една ракета се вдигна нагоре, освети наоколо и бавно се стопи в тъмнината.

Патрулът не мръдна близо половин час. Далеч надясно наша картечница отсечено затрака. Обади се втора. От немския бряг сърдито им отговори едно „Емге“.

Започнаха бавно да пълзят. Най-напред се изнесоха Киров, Пейчо и Ангелчо. Тримата поддържаха очна връзка. Ослушваха се и отново продължаваха напред. Добре разбираха, че и най-малката непредпазливост ще им струва живота.

На двадесетина крачки пред тях се изправи човешки силует. Протегна се. Тихо тропна с крак. Потри ръце.

Тримата чакаха минута-две. В този момент у тях нямаше мисъл, разум, страх. Тоя хитлерист трябваше да бъде хванат жив. Ще успеят ли? Нужна е много сръчност, бързина, иначе са загубени.

Намалиха разстоянието. С един силен скок Пейчо и Ангелчо са в окопчето му. Кратко сборичкване. Изненадан, уплашен, хитлеристът отчаяно се бранеше. Повалиха го на земята. Пейчо му затисна устата с калната си длан. Ангелчо помогна и прихванат от здравите им ръце, хитлеристът не стъпи на земята...

Вляво и назад някой се обади на немски. Никой не му отговори. Светещи куршуми надраха тъмнината, начертаха дълги и светли нишки, които угасваха в мътната вода на Драва, застиваха по студената земя.

Разпилян от картечните куршуми, патрулът се събра на брега. Киров преброи хората си с поглед. Прегъръщаше жадно и постоянно даваше знак с ръка:

— Хайде, другари, по-скоро!

Пейчо пусна пленника, подаде му ръка към лодката:

„Давай насам, бе човек. Ти трепериш като заек, ние не ядем хора. Я го гледай ти!“

— Не разговаряй повече! — припряно даваше нареждания Киров. — Дръж го да не скочи в реката!

— Ако иска — да нахрани шараните — шаговито отговори Пейчо и здраво стискаше двете ръце на пленника.

Лодката се понесе по течението.

Хитлеристките картечници се умълчаха едва когато тя се скри зад върбите.

В землянката отново е оживено. Лампата уплашено премигва от тютюневия дим.

Над Драва една ракета очерта крива тревожна диря, освети леко
набръканата вода и бавно угасна.

ДРУГАРИ

От два дни валеше дъжд. На места по шосето имаше толкова кал и локви вода, като че ли никога не е имало каменна настилка. От двете страни на пътя стърчеха високи скали, олизани от мъглата, която пъплеше по огромния масив на планината.

Камионът бе натоварен с бойни припаси и се движеше по тази планинска долина близо три часа и половина. С него пътуваха върху сандъците двама запасни войници, които идваха за пръв път на фронта и търсеха частта си, за която ги изпращаха на мястото на излезлите от строя.

Единият бе висок, малко наведен, с руси коси и кестеняви очи. Той бе вдигнал яката на шинела, която вече тежеше на гърба му от влагата, и с безразличен поглед наблюдаваше калната диря на камиона.

Край пътя, на една широка поляна, нашата авиация бе настигнала хитлеристка колона. Тук стърчаха останки от камиони, оръдия, каруци и убити коне.

Другият, с широко лице, гъсти черни вежди и засукани нагоре мустаци, се обърна към другаря си:

— Димитре, тук авиацията здравата е ударила.

— Това гледам и аз — отговори Димитър и се намести малко назад.

Камионът се отби вдясно. Даде път на дълга колона празни коли, които се връщаха назад за бойни и хранителни припаси.

Продължиха напред. Сега вече ясно се чуваше грохотът и боботенето на артилерията. Близо час те не говориха нищо.

— Добри, чуваш ли? — обади се Димитър и посочи с пръст на запад.

— Дано има момчета от село.

— Къде? — попита Добри.

— В ротата, където ще останем.

— Е, все ще се намери поне някой от нашия набор — добави Димитър и отново се помъчи да вдигне яката на шинела нагоре.

Вечерта падна неусетно.

Слязоха от камиона. В тъмнината край тях се суетяха хора. Един фелдфебел с увиснали мустаци и накривено кепе говореше гърмогласно:

— Къде са хората от домакинството?

— Товарят снаряди, господин фелдфебел — отговори му звънлив младежки глас.

— Гърмелски! Фелдфебел Гърмелски! — викаше някой от страна на пътя.

— Заповядайте, господин поручик — обади се фелдфебелът.

По разкаляната земя шляпаха тежки стъпки. Човекът от другата страна на пътя се приближаваше до камиона. Добри и Димитър стояха прави на шосето. Дрехите им тегнеха, просмукали от влагата. Засега само краката им бяха още сухи.

— Гърмелски — говореше плътен бас, — по заповед на дивизията до полунощ обозите и хората да си обират крушите оттук. Очаквам нов ешелон с бойни припаси, наредено ми е тук да ги стоваря.

Някъде напред в тъмнината спря каруца.

— Ей, отбий колата да мина!

— Отбий ти. Ще забуксувам в калта.

— Ама аз съм с пълен товар, ще обърна каруцата в калта.

Добри и Димитър слушаха почти притиснати един до друг. Тежките стъпки на фелдфебела се приближиха към тях.

— Вие какви сте, защо не се залавяте за работа, покана ли чакате?

— Сега пристигнахме, господин фелдфебел — отговори Димитър и подаде повиквателната си заповед.

Фелдфебелът я пое и като се наведе ниско към земята, разгъна пеша на шинела си и чак тогава светна с електрическото си фенерче.

— Вървете напред и вдясно. Потърсете палатката на подофицера Белчев. Там чакат и други запасни. Белчев ще ви отведе веднага на позицията...

След половин час те стъпваха като с чужди крака по непозната планинска пътека в тъмнината.

Една ракета неочеквано раздра мрака. Димитър се спъна. Падна. Добри му подаде ръка:

— Какво направи?

— Нищо — отговори глухо Димитър, стана и двамата настигнаха групата.

Към десет часа вечерта двамата пристигнаха в ротата, за която имаха назначение. Зачислиха ги в тежкокартечния взвод, приаден към ротата, която досега беше в полкови резерв и рано сутринта трябаше да заеме позиция на десния фланг на полка.

Двамата изкопаха плитко стрелково трапче, постлаха шума и опънаха отгоре двете платнища. Дъждът ръмеше и попиваше в дрехите им през цялата нощ.

Преди да заспят, близо до тях дълго разговаряха двама войници с пресипнали, простудени басове.

От височината, която хитлеристите държаха близо седмица и не позволяваха на нашите части да се изнесат напред към Косово поле, се обади тежка картечница със светещи куршуми.

Димитър и Добри за пръв път попаднаха в истинска бойна обстановка. Те се притискаха към земята и същевременно не изпускаха от очи дългите огнени нишки на куршумите. Виждаха ги за пръв път, а в тъмното те изглеждаха много наблизо и едва ли не щяха да ги парнат по челата.

Преди разсъмване ротата пое за позицията, която отстоеше от мястото на нощуването близо три-четири километра.

Трябаше да минат дълбок дол, а след това да поемат по нагорнището на голия скат и чак тогава да се доберат до окрайнината на гората, където бяха маскирани окопите на нашите части.

Още по тъмно ротата се смъкна в дола, препълзя по голия скат и потъна в гората. Но преди да се развидели, дъждът престана. Облаците се вдигнаха по-нависоко. Само височините, които държаха хитлеристите, бяха потънали в студена и сива мъгла.

Картечарите разглобиха картечниците, взеха ги на ръце и се спуснаха по пътя на ротата.

Съвсем се развидели. На изток, зад един по-тъньк облак, прозираше червеното зарево на изгрева.

Взводът запълзя по нагорнището. Лицата на войниците сега бяха бледи и изпити, а силите им изсмукани от влагата, напрежението и безсънието.

Изведнаж по взвода удари хитлеристка картечница. Далечното разстояние разсея картечния откос. По инстинкт войниците

моментално легнаха на земята и се пръснаха в страни.

Командирът на взвода — млад, но изпечен и претръпнал в боевете — се надигна на лакти. Пое си дъх и даде отсечена команда:

— Взвод, във верига — бегом марш!

Войниците, полунаредени, заеха местата си.

Димитър и Добри легнаха на пет-шест крачки един от друг. Крадешком се поглеждаха. Мълчаливо кимаха с глава и по едно време Добри не се стърпя:

— Да вървим по-близо един до друг. Гледай да не се откъсваш.

Взводният командир се надигна, приведен на дясното си коляно, като че ли вземаше старт за надбягване.

— Взвод — провикна се той, — от двата фланга по един, на двадесет крачки, напред — бегом марш!

Крайните войници, приведени към земята, побягнаха напред.

Хитлеристката картечница отново се обади. Но войниците продължаваха да тичат напред.

Наближаваше редът на Димитър. Той не можеше да разбере какво изживяваше в момента. Мисълта му сякаш беше спряла и всичко се въртеше само около едно, да се изравни във веригата с другарите си. Сърцето му биеше до пръсване. Край ушите му още звънеше свистенето на първия куршум, който му се стори, че лети право срещу него.

Командирът на взвода скъсяваше пребежките напред. А хитлеристката картечница продължаваше да стреля още понастървено.

За един миг сърцето на Димитър като че спря да бие. Войникът, който пръв изтича от десния фланг, сега се надигна за втора пребежка. Не минал и няколко крачки, изтърва товара от ръцете си, посегна във въздуха, като че ли искаше да се хване за нещо, и падна по очи. Беше ударен смъртоносно. Обърна се по гръб и утихна. Димитър беше забравил за смъртта. Гласът на Добри и убитият само преди секунда другар го накараха да трепне и излезе от първоначалното си състояние на вцепененост.

— Димитре, вдигай се! — извика Добри.

Той се надигна на патронното сандъче, издърпа леко карабината, която беше паднала на врата му, и скочи пъргаво напред.

Затича. Сърцето му биеше до пръсване. Задъхваше се. Падна на земята. Близо до него с тъп плясък се забиха няколко куршума. Притисна се още по-здраво в земята, забил лице в калните си длани, в които усещаше топлия си дъх.

Извърна се назад. Добри още не идваše. Командирът на взвода увлече бойците напред. Мерачът на първо отделение даде огън по хитлеристите. Отмереното тракане на нашата картечница успокои малко Димитър. Отново се извърна назад. Добри тичаше. Изравняваше се с веригата.

Димитър се накани да стане, но в същото време на десетина крачки зад него Добри изохка и падна на земята.

Ръката на Димитър се разтрепера, но още по-силно стискаше дръжката на сандъчето.

До окрайнината на гората оставаха още петдесетина крачки. Първите войници вече залегнаха зад едрите дънери на дърветата. Димитър се огледа край себе си. От веригата само двамата с Добри оставаха най-назад. Секунда-две той се поколеба. Още е жив и здрав, ако пробяга и последните крачки до гората животът му е спасен и поне засега вън от всякаква опасност.

Но вместо напред той несъзнателно се претърколи назад, като не изпускаше патронното сандъче. Легна до Добри. Повдигна му главата.

— Брат, ранен съм — прошепна Добри, — остави ме, бягай с другарите — проговори той и отново стисна зъби от болка.

Димитър забрави за смъртта. Той вдигна Добри на ръце и с отмаяла крачка затича напред. На няколко пъти паднаха и двамата. Добри стенеше и молеше да го остави, но Димитър не го слушаше.

И чак когато настигнаха взвода, Димитър се строполи на земята, цял потънал в пот.

Санитарите веднага дадоха първа помощ на Добри.

А напред боят започваше. Артилерията биеше по хитлеристките позиции и громеше упоритата им съпротива.

ТРИМАТА ПОД „ШАЙКОВАЧКА ЧУКА“

За охрана на десния фланг на първа рота и за скрито наблюдение по пресечената местност за движението на хитлеристите командирът на ротата изпрати една тежка картечница с прислугата, напълно откъсната от ротата.

Тримата картечари умело се маскираха на дългия език под самата „Шайковачка чука“, която упорито се държеше от хитлеристите.

Старши на групата беше Горан, едър и червендалест мъж. По черната му коса вече играеше бялото сребро на годините. Още от едно време, в годините на редовната служба, бяха в един взвод с Итката, бърз и подвижен синек момък, винаги весел и засмян. Третият беше Давидко, едва навършил двадесет и една година. Служеше редовната си служба и затова запасните гледаха на него малко отвисоко като на „новобранка“. Използваха го понякога за носене на храната, на донесения до ротния командир, а често и да им купи цигари и кибрит. Между тримата се завърза оная дружба, която съществува между хора, които са изправени пред една и съща опасност.

Вчера превала дъжд и по едно време се пресече на сняг. Планината и хълмистите възвищения побеляха. Но през нощта се изясни и до пладне от нивите се вдигна тънка бяла пара. По голия гръб на „Шайковачка чука“ снегът още лежи, прошарен на места от малки хармани посивяла мокра трева.

Итката шари с поглед по билото на „Шайковачка чука“. Окото му свикна, опозна хълма до най-тънките подробности. По него няма жива душа, като че ли там никога не е стъпвал човешки крак.

И точно в този ясен слънчев ден изведенаж край разхвърляните дребни храсти по самото било изникна ясно очертан на снега войнишки силует. До него втори, трети. Притулват се. Внимателно слизат надолу... Немци! В дола, където хълмът свършва с белия бряг на малка река, край която дремат наведени голи върби, храсталакът е гъст и уплетен като пояс.

Тук хитлеристите се изгубиха за малко. Давидко спря да копае резервното гнездо за картечницата. Набърже събра суха царевична шума и маскира черната пръст от изкопа. Итката се обърна към него.

— Давидко, ти си по-чевръст, батьовата, ще минеш по слога до онова брестле. Оттам ще се спуснеш право по долчинката надолу. Кажи на подпоручика, че спряха пред нас и чакат. Изглежда не ни забелязват. Нека там да решат мини ли ще им пратят, или снаряди — тяхна работа. И ние ще ги понасолим. Разбра ли добре?

— Разбрах — каза Давидко и грабна карабината, провери си патроните и сложи каската на главата си. Изпълзя от окопчето и приведен затича край слога.

Итката не сваляше очи от хитлеристите. Бинокъльт привлече много близо храсталака с белия бряг на реката. В окрайнината се чернееше пръст по снега. Започнаха да се окопават. Горан провери и последната лента. Оставил я в дървеното сандъче. Намаза каската си с кал да не лъщи на слънцето и се изправи до Итката.

— Къде са? — попита той.

— Гледай право над пръста ми, между двете круши. Виждаш ли?

— Виждам ги. Дай ми бинокъла.

Горан дълго гледа. Свали бинокъла от очите си. Опря лакти на бруствера.

— Не са много, но защо баш там се окопават. Дали да ни залъгват? Знаеш ли как са ни наръки оттука.

— Търсят си белята — каза Итката и отново пое бинокъла от Горан, — Давидко скоро ще дотича.

— Добре, че има слънце — продължава Горан, — трябва сега на четири да гледаме.

След половин час Давидко допълзя силно запъхтян. През цялото време беше тичал:

— Горане, няма да откриваме огън. Ще се прикрием тук и ще чакаме. Оттам ги виждат много добре.

— Ами за какво ги чакат? — закачливо подхвърли Итката.

— Не знам, това казаха да ви предам — никак виновно започна Давидко.

— Друго нещо да е казал ротният? — попита Горан.

— Нищо. Макавей получил колет от село, та ви праща по една кутия цигари.

— А на тебе какво даде? — попита Итката.

— Сушени круши. Нали знаеш, че не пуша. Защо само да съсипвам цигарата.

— Щом не си се научил досега, не ти и трябва. Писмо нямаш ли?

— Е, вчера получих — отговори Давидко и се засмя. По ушите и бузите му изби руменина.

— Отговори ли?

— Отзарана понаписах нещо и сега го дадох на куриера.

— Откъде ти е девойчето?

— От наше село.

— И я обичаш, нали?

— Иска ли питане.

— Добре е, ама виждаш ли ония шваби отпред? Не са дошли нито да орат, нито да копаят. За теб или за мен вардят. Накъде е пътят за село? — попита Горан и запали цигара.

— Оттук, откъдето дойдохме — обрна се назад Давидко и посочи с пръст към планината.

— Видя ли, че не знаеш. Не е там бачовото. Тука направо, виждаш ли? — сочи му Горан към хитлеристите. Натам, натам, докато коленичат. Иначе няма спасение. Нещо взе да ми харесваши. Отначало беше много уплашен.

Давидко се смее.

— Е, право е, първия ден бая ми потрепераха краката. А като видях как Итката ги зачеса по едно време с картечицата, досрамя ме, че и аз се пиша мъж.

— И какво направи? — пита Давидко.

— Какво ли, притискам се надолу и чакам кой час, коя минута ще се стовари нещо върху мене. По едно време гледам до тебе пушек. Помислих, че гориш. Рекох си — толкова наблизо падат снарядите, надали е останал някой жив. Ушите ми пищяха, нищо не чувах. Един снаряд тресна толкова наблизо, че без да искам, дигнах глава. В това време ти ми говореше нещо. Достраша ме много.

— От какво? — попита Горан.

— Така ми се стори, че казваше да се преместя по-напред. Престорих се, че не съм чул, още по-ниско забих глава. Между взрывовете Макавея подхвърляше закачки, ама аз бях ни жив, ни умрял.

— Хо-о, ако така лесно се умираше — беше тя. Да съм свършил дните си досега барем сто пъти. Кураж му е майката. Да не мислиш, че като паднеш ти или аз, та ще се свърши светът. Няма. Пак ще се съмва, пак ще се мръква и без тебе, и без мене. Ама който оцелее от нас след тази война — халал му вяра.

Давидко мълчеше. Итката се обърна към двамата.

— Тя войната ще свърши, всичко ще мине и замине и някои ще си я представят само с музика и знамена. Важно е сега да изтрамбувам. Лятос работех при една житарска фирма на гарата у наше село. Чорбаджиите бяха двама братя. Ако знаете само как обираха хората на кантара! Кръв ми капеше на сърцето, като гледах пладнешкия им обирджийски кът. Ама пък страх ли ги беше?

— От кого? — попита Горан.

— Колкото наближаваше Червената армия, толкова повече им увисваха носовете. И те, всесилните, с парите си имаха власт, жени, но най-сетне намери се от кого да треперят. Около събитията бая нанагорно им дойде. Признаха, че давали пари на жандармерията, почерпки на полицайите. Сега ще ги съди народен съд. Така, Давидко, малко ще потеглим ние тук, ама ще знаеш, че е за добро, няма да ни яздят тузовете както по-рано.

Итката се обърна към Давидко, извади цигара и продължи:

— Разбра ли я как става?

— Дума да няма...

До вечерта всичко беше мирно и тихо. През нощта се спусна сух студ. Горан излезе пред картечното гнездо, до голата търница, и до полунощ беше на пост: следеше за шум и движение. След полунощ го смени Давидко. На разсъмване падна мъгла. Тя олиза най-напред гребена на „Шайковачка чука“ и се спусна към дола. В окопа, свити на топка, опрели гърбове, Итката и Горан спяха. Крушите и дъбовете, кривата линия на хълмовете ясно се очертаха през виделината, която бавно заливаше отвсякъде. Давидко тропаше с ботушите на едно място. Замръзналите малки буци корави като кремък, пращаха под краката му.

Изведнаж забеляза през сивите ресни на мъглата долу до върбите човек. Още двама, трима — цяла верига. Хитлеристите нападаха. Давидко се сепна. Затича назад. Скочи в окопа. Дръпна платнището от двамата.

— Итка, Горане, ставайте! Нападат.

Двамата скочиха сънени. Итката разтърка очите си и погледна напред.

— Къде са?

— Право пред нас. Да изнесем картечницата, докато са още в дола.

— Дръж патроните!

Давидко затича напред към търницата, където спа тая нощ. В минути на тежко изпитание Итката е в стихията си. Тогава взема точни и безпогрешни решения.

— Вади бърже лентата, копай друго гнездо, хе там — посочи с пръст малко наляво той. Примери се по първия. „Так-так-так“ — пролая картечницата. Удареният хитлерист изрева. Затичаха се двама. Итката се примери по единия от тях. Той падна и започна, да рови с ръце. Другият залегна за стрелба. Итката ръсеше по цялата верига. С напрежение следеше попаденията си. Наблизо до тях падна мина. Острият вой на следващата само за миг прекъсна свиренето си и с едно ш-ш-ши-ип тупна до триногата. Заби се дълбоко в меката угар. Другата експлодира на слога. Парчетата с тъпо бръмчене паднаха встрани. Итката тупна Горан по рамото.

— Откриха ни, да се премести вляво.

Претърколиха се с шеметна бързина. Току-що освободиха гнездото и една мина тресна в него. Давидко цъкна с език.

— Бре, на сол щеше да ни направи.

Хитлеристката картечница засипа с огън търницата. Наведоха ниско глави. Итката натисна копчето до дъно. Нагорещената стомана жадно загълта лентата с патроните. Един куршум проби кутията за вода. Ангелчо извърна глава.

— Горане, друга лента!

— Дръж.

Горан се извърна към Давидко, който се мереше с карабината.

— Къде е другото сандъче?

— Там остана — посочи с глава старото гнездо. Горан се повлече по корем. Давидко скочи като опарен на неговото място.

— Итка, Итка, виж го право пред тебе.

Той се примери. Хитлеристът се повали, изтърва шмайзера. Изведендж като че ли опредяха. Мъглата стана гъста. Напред вече нищо

не се вижда. Давидко поръси с половин лента напред на слуки и спря.

— Избягаха — каза Горан и изтри потта от челото си. По бузите на Давидко имаше кал.

— Какво ти е? — попита го Итката.

— Нищо.

— Свършихме добра работа — самодоволно поклати глава Горан и избръса потта от челото си. Бръкна в джоба си и извади смачкана кутия с цигари. Показа я на Итката.

— Язък, я виж на какво е станала. Дай вестник да си свием по една нашенска.

Замълчаха. За минута настана пълна тишина. И неочеквано се срина артилерийски грохот.

— Пак започва — посочи с пръст Итката.

— Дните им са преброени — добави Горан. Да доживеем, а след победата ще бъде един живот...

ВИЕЛИЦА

Навън е припнала пролетта. Събудила се е земята за нов живот. Южнякът е измел небето, затоплил е пъпките на овошките и те, набъбнали от живителната влага, кой ден и час ще се разпукнат. Наедрелите дни са топли и спокойни, а вечерите и нощите тихи. По изпраното небе трепкат едри звезди.

Утре е празник. Монката се върна рано от фермата. Повече от час той грижливо се оглежда и докарва пред огледалото. Несръчно връзва възела на копринената връзка, оглежда се и му става смешно от продълговатото момчешко лице със смутени и някак си уплашени очи, ядосва го бухналият перчем, който не иска да се покори на дървения гребен.

По едно време майка му не се стърпява и се втурва в стаичката, подредена с нов двоен креват, столове, полиран кафяв бюфет и разни дреболии.

— Хайде бе, мама, докато се премениш и наконтиш, хорото ще се развали.

Пръстите на Монката са от малели вече над възела на връзката. Ядосан е. Без да се обръща, той гледа майка си от огледалото.

— Е, мале, какво ми вадиш душата и ти?

Тя мълчи. Бърше ръцете си в износената престилка и казва почти на себе си:

— Я чуй какво приказва снаха ти Севда. Напразно се мамиш по Румянка, чедо. Сватосвали я за Кольо Горненски. Дала дума. Като не те иска, няма да се пребиеш я. Няма да се свършат жените за теб.

— Их, мале, докога ще ми пееш над главата? — обръща се чак сега той към нея.

А тя го гледа с любов и особен майчин възторг. Пред нея стои мъж с нови гражданска дрехи. „Как му прилича — мисли си тя, — къде, че е писар в общината или даскал от горното училище.“

Когато Монката хлопва плетената порта зад гърба си, навън вече е паднал здрач. Стъпва леко, макар че в тази премяна походката му не е

много сигурна. И колкото повече наближава площада, крачката му се смалява. Само една мисъл се върти из главата му: дали ще види Румянка, дали ще остане насаме с нея. Цял ден е обмислял какво ще й наговори, за да разбере тя веднъж завинаги, че той я обича от все сърце, че тя му обърна сърцето, докара му много безсънни нощи. Страхуваше се само от едно — да не се повтори миналото: когато се спреше при нея, тя се улавяше в дружката си и каквото кажеше той, тя го приемаше насмешливо, подигравателно. Той разбираше всичко, но кой може да вразуми влюбения юноша? Той тичаше подир нея с онай упоритост на влюбените, които са дълбоко убедени, че никой повече от тях няма да дари на любимата нежност, вярност и преданост. И в името на тази любов той замръкваше и осъмваше в кравефермата! Желаеше с чисти и възторжени прояви заслужено да спечели любовта на момичето. Но неопитен, свенлив и стеснителен по природа, той не умееше да се бори докрай и затова сърцето му се топеше от обида и болка, че тя не му отвръща с взаимност.

Той мина два пъти през пъстрата навалица на момите и момците по площада, като шареше с очи, но Румянка я нямаше.

Застана пред прага на кооперацията и пак продължаваше да търси с очи и не усети как младежите се разпиляха като пилци по селските улици.

В канцеларията на селкоопа лампата угасна. Уморен и несвикнал с продължителна писмена работа, на прага застана Деньо домакинът. Вдъхна с широко отворени гърди хладния пролетен въздух. Извади кутията с цигарите, мълчаливо подаде на Монката, който кимна с глава, че не иска, поднесе цигара към устата си, драсна клечка и жълтото пламъче освети повехналото и небръснато лице. Тихо попита Монката:

— Какво стоиш тука, кой ще ергенува зарад теб?

— Сега излязох, а народът се разотишел вече — послъга Монката и еднакво чувствуващест остра нужда да е сам, а и да разговаря с някого, за да му олекне от обидата.

Изведнаж откъм долния край на селото вечерната хладина пое ведър ергенски глас, извил се безгрижно и възторжено. И-и-и-ху-у-у.

Монката трепна. Не чуваше какво му говори Деньо. В ушите му нахлу шум. Не усети кога при тях се приближи Пени Горския, току-що

излязъл от пивницата, весел и малко възбуден от червеното памидово вино.

— Деньо, Монка, хайде да вървим на пристанка, Кольо Горненски заведе отмяна в къщи.

— Отмяна ли? — попита безразлично Деньо и спокойно добави:
— Сега е времето им да се женят. Я да накарат мен, ще се наема ли?

— Ти и да искаш, никоя няма да затича за теб. Е, чак сега Горчо Горненски ще влезе в стопанството — продължаваше Пени.

— Е, не се знае — съмнително поклати глава Деньо.

— Момчето му отдавна теглеше към нас, сега и Румянка ще натегне на кантара, ще се укроти Горненец, няма накъде да рита — продължаваше да бъбri той.

Отначало Монката почувствува много прилив на кръв в главата си, а след това изведнаж отмаялост. Възелът на връзката го стегна. Той го разхлаби с разтреперани пръсти. И без да каже нито дума, олюля се като пиян, тръгна в тъмното с невиждащи очи.

Болезнено парливо чувство на малоценност, на отхвърлен и измамен човек стягаше сърцето му с леден обръч.

От двора на Горненски се чуваха припряни младежки гласове, а Мето свирджаията беше вече довтасал с кларнета си и хладината поемаше игривата му мелодия.

Монката едва не се препъна в бащината си порта. Старото куче се уплете в краката му, но той го ритна и като продължаваше да хапе устни от мъка, влезе в малката стаичка, грижливо подредена за булка, легна по очи, без да се съблича, полугласно заплака и усети соления вкус на сълзите.

И цяла нощ той не мигна. Какво ли не мина през главата му! По едно време му идваше да грабне братовото си чифте и още на часа да го изпразни в главите на Румянка и Кольо...

Близо две седмици той ходеше като болен, под очите му легнаха две тъмни петна от безсъние. Каквато и работа да подхванеше, все се изтърваше от ръцете му. По едно време се пусна мълва, че наскоро ще викат младия набор в казармата и той донякъде се успокои пред мисълта, че ще напусне селото за дълго и там при нови хора, ще се разсее, ще му поолекне, ще се разтвори сърцето му за нови мисли и вълнения. И все пак зърнеше ли отдалеч Румянка, сърцето му

неудържимо биеше. Отваряха ли другите дума за нея, колкото и да се мъчеше, не успяваше да скрие вълнението си.

Седмица преди да заминат за казармата, един ден Горчо Горненски докара кравите, коня и колата в стопанския двор. За пръв път след сватбата Монката чу съвсем отблизо гласа на Румянка весел, звънък и все така закачлив. Забрадена с бяла забрадка, запретнала ръкави, изтънила стройна снага, тя стоеше на колата и закачливо подвикваше на жените, излезли на двора да ги посрещнат:

— Хайде, мари, постелете платно да сляза.

Кольо стоеше пред кравите, малко произоставен във външността си след сватбата, навел очи към земята, леко търкаше засъхналата кал по вехтите си чепици и само от време на време следеше дали Румянка ще заговори на Монката, който стоеше пред вратата на фермата и гледаше към тях с привидно безразличие.

— Ей, младоженец — провикна се закачливата и пълна като буре Луканица, — свали я на ръце — и да не чуе Кольо, по-тихо проговори към Монката: — Ако ти е дотегнала вече, той чака. Зарад нея на сянка си заприличал, ама да вземе човек едно дърво, пък да те пита дали се свършиха чак толкова жените за теб.

— Е, хайде остави сега — небрежно махна с ръка Монката.

— Слушай какво ти говоря — ситно каканиже до главата му пълната Луканица. — Само тя ли е жена на този свят? Работен си, не си пияница и картаджия, ще ти излезе късметът, не бой се!

А след половин час, когато Кольо и баща му влязоха в канцеларията да попълнят документите за инвентара и добитъка, Румянка на пръсти, крадешком влезе във фермата. Монката изтърва метлата, застана срещу нея като гръмнат. А тя все така весело и предизвикателно усмихната застана на две крачки от него:

— Е, друже, как си?

— Добре съм — плахо започна да се оглежда наоколо той и не знаеше къде да държи ръцете си.

Тя се взря в очите му, усмивката застина на сочните ѝ устни и по лицето ѝ се изписа гримаса на съжаление:

— Какво ти е, да не си болен? — попита тя със съчувствен и топъл глас.

— Не, и аз не знам — смънка той под носа си и не смееше повече да я погледне.

— Ти ми прости, аз бях лоша с тебе — добави тя и леко въздъхна. — Сега е вече късно... С голям зор ги склоних да влязат в стопанството. Кольо уж беше готов, а като опря работата да влезе, започна да се опъва. Е какво, през горната седмица заминавате войници и аз три години ни булка, ни мома...

* * *

Претърколи се близо година и половина. Монката и Кольо влязоха в казармата. Случи се така, че и двамата служеха в една свързочна рота, в един взвод. Кольо и тук успя да се набие в очите на командирите и другарите си. А Монката и сега на първо време остана в сянка. Но той най-доброствестно и съзнателно изпълняваше всички заповеди и разпореждания на командирите си, които не закъсняха да оценят усилията му, и един ден той беше удостоен с висока чест — снимка пред знамето на полка. Младежката организация написа писмо до младежите от стопанството, които не закъсняха да отговорят. Това събуди завист у Кольо, той започна да иронизира Монката за щяло и нещяло.

При едно тактическо занятие цял ден полкът беше в поход. Спряха за нощуване край малко планинско селце. Сланата беше опарила шумата на гората, още от вечерта звездите затрептяха по ясното небе. Войниците насядаха край огньовете и грееха премръзналите си ръце. У Колю имаше вроден навик да нарежда, да заповядва. През цялото време седеше край огъня и сегиз-тогиз подканяше другарите си да излизат настрана от пътя и носят дърва за огъня.

В такива моменти хората се връщат, без да щат към миналото, ровят загасналата жарава на спомените. Кольо започна да се хвали за успехите си пред жените. По същото време Монката беше отишъл за дърва и в негово отсъствие с подигравателна нотка в гласа той разказваше на другарите си как преди година и половина Монката му бил съперник. Някои от войниците се засмяха. А Кольо, без да вижда, че Монката е зад гърба му, продължаваше:

— По едно време щеше да се обеси зарад нея. Сиромашкият, всички момичета бягаха от него. Много ми се иска някой ден да си

направим шега, да му пиша едно писмо уж, че жената го праща...

В това време Монката хвърли дървата на земята и цял настръхнал, застана срещу Кольо:

— Забранявам ти да отваряш дума за нея! Не я заслужаваш, чуваш ли?

— Хайде де! — засмя се предизвикателно Кольо. — Ако искаш, ще ти я отстъпя. Моята е лесна, винаги ще си намеря жена лика-прилика.

— Ти си мръсник! — процеди през зъби Монката.

— Слушай какво ти казвам — продължаваше все със същия предизвикателен тон Кольо, — дотегна ми нейната хубост, аз съм разтропан човек и лесно ще си намеря друга.

Старата рана беше разчовъркана наново с нечисти ръце.

Монката изживя много тежко тази обида. Между двамата пак легна старата ледена враждебност.

Отново го погълна войнишкото ежедневие — учения, караул, почивка и пак учения.

Късно през есента полкът се премести на гарнизон в малко планинско село близо до границата. По планината полазиха сиви и гъсти мъгли. Есенните облаци слязоха ниско. Заваляха студени дъждове. Острите планински ветрове ги пресякоха на сняг. Отначало войниците, несвикнали с новата обстановка, изживяваха особено чувство на потиснатост и тъга по далечните родни краища, но с течение на времето животът им улегна и спокойно влезе в новото си корито. И лека-полека враждата между Кольо и Монката затихна.

От два дни в планината бушува сърдита буря. Тя свири в голите клони на дърветата, с все сила свива снежен прах, удря в стъклата на прозорците. Натрупа високи преспи по пътищата и откъсна полка от останалия свят.

Късно след обед снежната виелица прекъсна връзката с щаба на дивизията. Напразни бяха усилията на командира на полка да влезе във връзка по телефона.

По войнишки ясно и категорично той нареди на командира на свързочната рота да се изпратят хора по линията и незабавно да отстранят повредата.

В ротното помещение е топло. Кольо седи до печката, грее ръцете и коленете си. Главата му тежи. От време на време студени

тръпки лазят по кожата му, но той не се предава, не иска да легне. И друг път при лека настинка е прекарвал на крака.

Дневалният идва при него.

— Горненски, при ротния командир.

Той става и с широка крачка тръгва към ротната канцелария.

Капитан Костов се обръща към Монката и Колю.

— Незабавно трябва да се възстанови връзката с щаба на дивизията. Снощи не сте били наряд и тази вечер сте свободни, нали?

Двамата отговориха утвърдително. Отдаха чест и се върнаха в помещението. Мълчаливо се приготвиха. Накрая сержант Пеев им напомни добре да прегледат оръжието си, да не забравят нещо и ги изпрати.

Щом излязоха от портала на казармата двамата вдигнаха яките. Виелицата бълскаше снежен прашец право в очите им, свиреше в телефонните жици.

Повече от час вървяха срещу вятъра. По дрехите им налепна и се наби ситен снежец, сякаш бяха облечени в бяло.

По едно време Колю започна да изостава, умората скъси крачката му, но от гордост не искаше да сподели нищо с Монката, който вървеше напред, легко извил глава надясно, за да не влиза сняг във врата му. И когато Монката се извърна назад, забеляза, че Колю с мъка влачи краката си по снега.

— Какво ти е? — разнесе вятърът пресипналия му глас.

— Нищо! — с мъка отговори Колю и уморено опря гръб до телефонния стълб.

— Ти трепериш? — приближи се до него Монката.

— Не биваше да излизам, ама нищо, тръгнахме вече.

— А защо не доложи, че не си добре?

— Карай! — въздъхна Колю и зъбите му неудържимо затракаха.

— Щяхте да помислите, че ме е страх да изляза в такова време.

— Отде накъде, я се връщай тогава, докато е още рано — предложи Монката и за пръв път видя стария си съперник толкова слаб, безпомощен, дори жалък. Сам той не разбираше дали в сърцето му имаше сега място за съжаление или още надделяващо старото чувство на обида. И като хвана ръката на Колю, тихо каза:

— Върни се назад! Сам ще свърша.

— Дума да не става, да знам, че ей там ще остана, назад не се връщам — продължаваше да упорствува Кольо, а едва се крепеше вече на краката си. По устните му изби тънка белина.

Вятърът пронизваше чак до костите. Монката отново тръгна напред, като удряше ръцете си една в друга през дебелите ръкавици, да се стоплят.

Близо половин час вървяха от стълб до стълб. Кольо все повече и повече изоставаше, но с върховни усилия на волята се стремеше да настигне Монката.

И чак когато се надвесиха над стръмното дере, където шосето правеше остър завой в краката на Монката се уплете скъсаната жица.

— Гледай каква пакост е направило онова клонче — посочи той с ръка заскреженото дърво близо до телефонната линия.

Кольо едва извърна глава на горе и като се наведе да поеме жицата от земята, падна на колене и с мъка стана.

— Остави, аз ще я вържа ей сега — скачаше на едно място Монката, за да разгрее краката си.

— Дръж, че едва се крепя на краката си — подаваше Кольо жицата. — Май тук ще се мре — още по-зиморничаво потрепера той.

Монката разтърка ръцете си и сега пръстите му чевръсто връзваха металическия възел, а очите му крадешком поглеждаха към Кольо. Ръцете работеха сръчно по навик, но в ума му се промъкна подличка мисъл и радост, и злоба едновременно. В него отново се надигна старото чувство на отмъщение. Той забрави виелицата и студа. В паметта му стремглаво нахлуха спомените от недалечното минало. Толкова месеци са минали, а споменът от изпращането на новобранците не е избледнял. На гарата Румянка изпращаше Кольо, шепнеше му тихо на ухото, а сълзите напираха в очите й. Тогава Монката поглеждаше от прозореца на вагона, а сърцето му тегнеше от мъка и болка. И само това ли беше?

След сватбата им колко вечери кроеше планове за отмъщение, а сега виновникът за всичките му страдания стенеше жалък и безпомощен пред него.

— Ох-х-х, не мога повече — изскимтя жално Кольо и се сниза на снега.

Монката се сепна, сякаш някой изневиделица му удари плесница. Само за секунда застана неподвижен. Хвърли жицата на снега и се

спусна към него.

— Какво ти е? — питаше той и нарочно отбягваше очите му, срамуваше се от внезапно нахлулия спомен около миналото, от подличката мисъл, че го вижда сега толкова слаб и безпомощен, напълно зависим от него. И когато допря студената си длан до пламналото му чело, огънят от Кольо мина и през него. Проснат по гръб, Кольо бълнува несвързано, повтаряше все едно, че сега му е много леко, че като си почине още малко сам ще стане да му помогне.

— Стани — теглеше го Монката, — бялата смърт! — викаше той над главата му, но Кольо не искаше да го чуе и разбере, продължаваше все така несвързано да бълнува. Той с мъка го пренесе на завет до един голям камък, свали шинела си, метна го върху него. С непозната досега бързина се качи на стълба, завърза жицата, включи апарата и от поделението се обади гласът на дежурния телефонист. Монката се опитваше да надвие воя на виелицата:

— „Елха“, „Елха“, свържи ме с командира!

— Викам! — отговори му телефонистът и веднага включи командира на полка.

— Повредата е отстранена, другарю майор, точно над дерето до Вълча поляна. Другарю майор, редник Кольо Горненски е много зле. Втресе го.

Командирът заповяда да не остават на едно място, а да вървят колкото могат, той ще нареди веднага да им дойдат на помощ.

Монката чевръсто слезе от стълба. Откачи кънките. Пъргаво се покатери по голия дъб, прехвърли се по заснежените клони и като се хвана за края на последния клон откъм жиците, с все сила се тръсна на земята. Откъртеният клон жално изскърца и се опря о снега.

— Друг път няма да правиш беля — каза почти на себе си Монката и тръгна към Кольо. Свит като пашкул той трепереше още повече и бълнуваше. Наведе се ниско над него.

— Кольо, хайде брат, хайде да ставаме! Помъчи се да вървиш, хем ще се разгрееш, хем ще ти поолекне малко.

Кольо отвори трескавите си, почти невиждащи очи, каза нещо неразбрано и отново притвори клепки. Монката се опита да го повдигне. Той отново отвори очи и извика силно, прегракнало:

— Недей-й, остави ме, сега съм се стоплил.

— Ама ти замръзваш, бе човек! — с умоляващ глас говореше Монката и пак се опита да го изправи.

— О-ох, ти искаш да ме умориш... Отмыщаваш!... Знам, отдавна ме дебнеш... Вземи я, ти я обичаше!... Остави ме! Чуваш ли, ако стана, зъбите ти ще избия! — и изгуби сили, заби глава в яката на шинела и леко притвори очи.

Монката се опита да го повдигне, но отпуснатото тяло на Кольо сега тежеше двойно. Наведе се ниско към земята. С мъка го изправи и вдигна на гърба си. Той стенеше и викаше, но Монката не го слушаше повече. В ушите му звучеха последните думи на закана, разказание и угрizение зарад мисълта за отмыщение. И той иска на всяка цена да го спаси. Пред мисълта, че Румянка ще повярва, че той е виновник за неговата смърт, по кожата му полазиха студени и нервни тръпки. Не, Монката никога не е бил подлец. Той е бил винаги добър и сърден човек, макар че не винаги са го разбирали докрай.

Той върви напред. Krakата му се олюяват под тежестта на Кольо. Стъпката му става все по-несигурна.

Пада мрак. Бурята не стихва. С последни усилия на волята Монката едва се крепи на краката си. Отдавна не чува молбите и увещанията на Кольо. Потънал е в пот, с подкосени крака едва пристъпва малко по малко напред.

Близо два часа той се бори със снежната виелица.

Спира се. Чува изстрел. Бурята отвява назад мъжки глас. Дали не го лъжат очите. Отгоре се вижда светлина. Но тя се движи. Монката се опитва да извика, но от гърдите му излиза някакъв пресипнал и непознат за самия него звук.

Загубва се светлината. Няма човешки говор. Всичко е плод на измъчената фантазия. Те са сами. Още малко и той ще падне съвсем безпомощен. Виелицата ще ги затрупа. И чак напролет, когато повее южнякът, ще ги намерят един до друг. И пред мисълта за смъртта го обхваща ужас. Но той иска да живее, какво е видял от младостта си?

Десет минути последни усилия.

Сега не се лъже. До слуха достигна неясен мъжки говор.

— Монка-а, ти ли си? — провикна се познат глас.

— Братя-а, елате! — почти изплака той и се строполи на земята...

Минаха няколко дни. Виелицата утихна. Над огромния лабиринт от скали, високи върхове и стръмни дерета слънцето се оглеждаше в чистия планински сняг, напираше през широките стъкла на полковата лечебница, грееше по лицата на Монката и Кольо, които лежаха един до друг.

Очите на Кольо плуват в тънка едва забележима влага. В сърцето му се разлива топло чувство на благодарност. Той се надига на възглавницата, поглежда към белите шапки на върховете и в сърцето му се топи копнеж час по-скоро да излезе навън. Монката е полууприворил очи, един слънчев лъч играе по бледото му лице.

— Вчера писах на Румянка, всичко ѝ разказах за теб — почти шепнешком говори Кольо.

— Не биваше да я тревожиш — отваря очи Монката.

— Тя ще се радва, че ти... — не се доизказа той.

— А може би няма и да повярва — добави Монката и на сърцето му стана леко, хубаво.

КАРА ЮМЕР

Никой не допускаше в Белино, че хитрият контрабандист Кара Юмер един ден ще поеме пътя на измяната. Той сам не усети как се заплете в мрежата на чуждите. Бърз като кошута, пъргав като котка, той се провираше невидим по скритите сенчести пътеки и винаги се изпълзваше от бдителното око на граничарите.

Някога в селото той нямаше врагове, защото беше сиромах и освен бялата Атидже, дъщерята на моллата, и безумната си смелост нищо не притежаваше. През границата пренасяше зехтин и тънка коприна, която трептеше върху стройната снага на Атидже. Тогава никой не му завиждаше, защото малцина имаха кураж да се излагат на опасните рискове, които за Кара Юмер бяха играчка.

Една нощ миналата зима виелицата беше побесняла из планината. Накрая на селото в къщата на Османчето лумна пожар. Пламъците, ядосани от бурята, настървено лизнаха стените и от старата къща след половин час останаха само каменните стени.

Османчето, булката му, двете деца и сляпата майка изгоряха, без да ги усети някой и им се притече на помощ. Само студената нощ и планината бяха свидетели на тежката им участ. На сутринта бурята в планината утихна, студеното слънце заля снежната шир и белиновци изтръпнаха пред тежката и незаслужена съдба на Османчето. На всички беше ясно, че това е работа на Кара Юмер, защото Османчето беше председател на местния отечественофронтовски комитет и пръв обърна гръб на всички верски предразсъдъци. С Кара Юмер бяха отраснали заедно, но когато взмъжаха, пътищата им се разделиха. Като ятак на партизаните Османчето лежа две години в затвора, а през това време жълтиците на Кара Юмер все повече и повече натежаваха.

За никого не беше тайна, че Кара Юмер влизаше дълбоко навътре в страната, приближаваше се до граничните гарнизони, записваше си всички сведения и след това се връщаше отвън границата, предаваше ги срещу пари.

Тази пролет към него се присъединиха двама бивши полицаи и един избягал от затвора крадец. Нападенията им зачестиха, дръзки и смели. Името му всяваше ужас сред населението, граничарите ставаха още по-бдителни и решението им да го заловят жив — още по-твърдо.

Заваля дъжд ден-два-три. Отвлече цяла неделя. По планината се спуснаха сиви мъгли. Из тъмните усой засвириха свирепи ветрове. По цяла нощ секретните постове попиваха като сунгер студения и ситен дъжд. Очите им се измориха да дебнат в тъмнината, слухът им болезнено се изостри и най-малкият шум ги караше да трепват в тревожно очакване.

И съвсем ненадейно посрещ бял ден Кара Юмер с бандата си премина границата.

Този ден най-старши в подучастъка беше останал кандидат-подофицерът Димо Халата, стегнат и набит здравеняк, който отдавна мечтаеше за среща с прочутия бандит. И още в първия момент той съобщи на секретите да внимават и докато не им даде знак, никой да не открива огън. Залегнал на хиляда крачки от бялата постройка на подучастъка, той до болка стискаше студения приклад на автомата.

Бандата на Кара Юмер с къси пребежки се смъкна във влажното дере, което се провираше дълбоко навътре в наша територия.

Сърцето на Димо Халата припряно биеше от радост и гордост, че на него се пада честта да се срещне лице с лице с един заклет враг на народа.

Секретите дебнеха бандата от засада и пълзешком отстъпваха назад, за да влезе Кара Юмер още по-здраво в клопката.

Измина повече от час и половина в тежко и мъчително дебнене. Бандата навлезе навътре на повече от километър и нещо. И там, дето дерето правеше остьр завой, високо над скалите оставаше изрязано само едно парче мокро сиво небе. Точно тук Димо Халата стегна обръча. Наду гърди и с прегракнал глас извика:

— Хей, стой там! Предай се!

Вместо отговор от дънното на дерето изтрещя автомат. Над главата му заканително изсвириха куршумите и окълваха зеления мъх на скалата. Той запълзя напред по лакти. Надигна се на лявата си длан и отново се провикна:

— Предайте се, живи няма да се отървете!

Сега куршумите от дъното на дерето още по-настървено шибаха клоните под очите му. Той стисна зъби до болка, коленичи зад жълтата шума на един лесков клон и забеляза как долу в дерето първият от бандата се надигна и с къса пребежка побягна към другия бряг. Димо се прицели спокойно, натисна спусъка и през дима от цевта видя как зеленият силует падна по очи.

От четирите страни се обадиха автоматите на секретите. Ехoto на дерето пое кресливия гърмеж и няколко пъти го повтори. Стъпка по стъпка отделението на Димо Халата стягаше обръча и от стрелбата дерето оглуша. След половин час Димо надникна над самото дере и за последен път се провикна:

— Хей, предайте се!

Зад скалата плахо се надигна мъж с ръце над главата.

Димо се изправи с пръст на спусъка на автомата, надигнаха се и другите момчета и безшумно се съмъкнаха долу. Предпазливо доближиха до бандата, стрелбата на която беше онемяла вече.

Кара Юмер, ранен в рамото, едва крепеше ръце над главата си, до краката му лежеше студеният английски автомат и покосената банда.

В дерето отново легна мъртва тишина, дъждът продължаваше да вали все тъй ситно и упорито.

СТРАНИЦИ ОТ ДНЕВНИК

Над лагера загълхна войнишката глъчка и настъпи дълбока тишина. Само стъпките на дневалните леко отекват в тъмнината.

Откъм реката польхва мириз на мокра земя, дошел от зеленчуковите градини и от време на време се чува жален крясък на диви патици, които се търсят из тръстиците. По долината на реката лудо бяга пътническият влак, а прозорците на вагоните наредени като ситни жълти мъниста, само за миг се закриват от дървета и храсти край железопътната линия и отново се показват.

Командирът на ротата, старши лейтенант Димов, седнал на малкото походно столче, замислено гледа към земята. В откритото му и обгоряло от слънцето лице няма нищо необикновено. Отначало предполагах, че командир като него, получил похвали и отличия от командуването, все ще се различава по нещо от другите. Наистина упоритата работа в армията е внедрила в него здрави навици на истински военен — твърдост, съсредоточеност и последователност.

Бях си поставил задача да напиша разказ за добър и изтъкнат млад командир и когато бях вече лице с лице срещу прототипа на героя си, съвсем откровено трябва да призная, изпитах особено чувство на съмнение и разочарование. Истински се страхувах да не започне да ми разказва за себе си и успехите си по шаблона, който литераторите и журналистите обикновено натрапват в писанията си: изоставаща рота, и благодарение на колективните усилия на командирите, младежката организация и политорганите, изведнъж всичко като с магическа пръчка тръгва по мед и масло. Затова побързах да попитам къде е разковничето на успеха му.

Той ми отговори съвсем накратко:

— Много просто. Аз воювах за здрава и съзнателна дисциплина, бях взискателен, строг, но справедлив. По себе си зная, че когато и у мен се убие чувството на справедливост, ми е тежко и угнетително. И още нещо. Това се наби много остро в очите ми. Момчетата служеха, ходеха на занятие, наряд, изпълняваха всичко, но никак си без сърце,

без ентузиазъм. Не горяха в работата си, а като че ли чакаха ден да мине, друг да дойде — службата да свърши. И това ме накара не без тревога да се ровя в дребните и незначителни на глед факти, под които смятах, че е затрупана истината. Страхувам се, че лошо и разхвърляно ще ви разкажа всичко. Без да имам каквito и да е писателски амбиции, аз си водих кратки бележки. Ако ми обещаете, че няма да споделите с вашите читатели написаното... — не довърши той. Наведе се до походното легло и отвори куфара си. Порови се в него и ми подаде малка спретната тетрадка:

— Тук съм отбелязал част от моите вълнения, преживявания и радости — наведе свенливо той очи към земята.

Забих очи над ситния, но четлив почерк.

8 март

Представих се на командира на батальона. Направи ми впечатление на прям и откровен човек.

— Засега ротата е най-зле в цялото поделение. Надявам се, че няма да жалите сили да ликвидирате това положение — обърна се той към мен.

Кимнах с глава. Исках да му кажа, че това ми е вече известно. Той продължи:

— Семеен ли сте?

Отговорих му, че имах намерение тази пролет да се задомя. Може би ще се наложи временно отлагане само поради преместването ми тук. Той замълча, усмихна се под мустак:

— По-добре не бързайте. Тук още се устройваме битово. Гарнизонът ни е отдалечен и ще разочаровате другарката си. Собствено, вие сам ще се убедите в това.

9 март

Ротата беше разпусната. На обед войниците тръгнаха развлечено към столовата. Нарочно отидох да видя как се хранят. Столовата беше широка, светла и просторна,

обзаведена като първокласен ресторант. Храната беше вкусна, богата. Но защо моята рота тръгна към столовата така развлечено, защо на две-три места белоснежните покривки бяха изцапани и замърсени? Това не направи впечатление на нито един командир на отделение. Напротив, те бяха много спокойни, дори до известна степен сами създаваха безпорядък през време на храненето.

Реших основно да проуча хората си. От опит вече зная, че за всяка несполука в работата преди всичко са виновни ръководителите, командирите. Започнах най-напред от тях. Направи ми извънредно лошо впечатление със своята неопрятност командирът на втори взвод лейтенант Ганев. Якичката на куртката му беше замърсена, а по ботушите му имаше засъхнала кал от два-три дни. Бричът може би не беше слаган под ютия още от шивашката работилница.

Вчера сутринта редник Кирчев от втори взвод оскърбил дневалния. По този повод извиках Ганев.

Той се яви при мен, отаде вяло чест и преди да му предложа, стол, той го привлече към бюрото, седна и кръстоса крак върху крак, може би с намерение да води приятелски разговор с мен. Едва се овладях от възмущение.

— Проверихте ли защо редник Кирчев от вашия взвод вчера сутринта е оскърбил дневалния по рота и не се е подчинил на заповедта му? — запитах аз.

Той поклати глава, като че нищо особено не беше станало.

— Е? — попитах аз.

— Нищо.

— Според вас оскърблението на длъжностно лице в армията е дребна работа, така ли?

— Вижте какъв е случаят. Кирчев забравил лъжицата си, върнал се в помещението да я вземе, а дневалният не го пуснал. И тогава двамата се поспречкали.

Отново накипя у мен възмущение. Отговорих му още по-твърдо, дори сърдито:

— Аз заповядах на дневалния, докато се мете и проветрява помещението, никой да не влиза в него. И той е изпълнил моята заповед. А вие го обвинявате, че се престарава.

Той замълча. Не беше съгласен с мене, но не желаеше да спори. Сметнах, че точно сега е много удобно да имам първия си откровен разговор с него.

— Другарю лейтенант, вие не се отнасяте с любов към служебните си задължения. Не обичате казармения ред и това е дало отражение сред подчинените ви.

Той се усмихна малко снизходително. Исках да прочета мислите му. Лицето му сякаш само каза онова, което мислеше в този момент: „Е, другарю старши лейтенант, и вие ще омекнете, ще си поговорим след няколко месеца. Колко работи ще престанат да ви правят впечатление. Не бива да се горещите чак толкова. Виждали сме и по-бодливи от вас.“

Но той премълча онова, което мислеше, и малко смутено каза:

— Не че не обичам реда в казармата. Но все...

— Вие не се доизказахте, но аз ще ви допълня. Вие не обичате униформата, с която нашият народ ви е отчил. Вижте яичката си — посочих му огледалото, — загубила е цвета си. Какъв пример давате на вашите подчинени по отношение на опрятността им, когато на вашите ботуши има засъхнала кал от няколко дни. Вижте шапката си, носите я без пружина.

Той се изчерви. Аз продължих със същия тон:

— Вие не отдавате чест по правилата и устава, затова и вашите войници лошо козирават. Тази сутрин ви наблюдавах на физзарядката. Стана ми обидно за вас. Увиснахте на лоста като дроб. Войниците от другите роти ви се смееха. С какви очи искате постижения от вашите бойци?

— Другарю старши лейтенант, на лоста не мога да се обръщам.

— Имате ли някакъв физически недостатък?

— Не, но...

— Ще ви помогна. Независимо от това, че вие сте длъжен безупречно да изпълнявате всички упражнения...

— Опитвах, не върви — махна небрежно с ръка той.

— Тогава ето какво. Ще спите няколко нощи под уредите, ще се упражнявате, когато никой няма да ви гледа и така ще свикнете...

Но какво мислите, че той веднага се захвана с упражненията? Не. Лично аз го наблюдавах, той се опита няколко пъти и след това изобщо отбягваше да мине край физкултурната площадка. Може би той си мислеше: „Толкова мога, който знае повече, да заповяда.“

12 март

Останах силно изненадан, когато командирът на трети взвод лейтенант Косев ми доложи, че нощес Ганев е заминал в командировка до щаба на армията. Почувствувах се много засегнат.

Явих се при командира на батальона. Доложих му, че лейтенант Ганев не е спазил уставните разпореждания, заминал е в командировка, без да ми се обади. Но той спокойно ми отговори:

— Обърнете му внимание, направете му бележка. Той не е лошо момче, предан офицер е, от добър произход, брат му полковник Ганев е на отговорна работа горе. Малко се е поразпуснал, но и аз ще му опъна ушите, като се върне.

Излязох от канцеларията на капитан Донев много потиснат. Сякаш ми бяха ударили плесници, които още пареха по бузите ми.

Ганев си бе извоювал слава на недисциплиниран и разпуснат командир, на нехаен човек. И защо ни в клин, ни в ръкав заради това той ще се ползува с името на предан човек, на едва ли не най-голям патриот? Дали заради

заслугите на брат му? Ако е така, цял живот ли народът ще му бъде длъжен заради чужди заслуги?

Аз можех вече да сигнализирам в щаба на полка, но умишлено се въздържах. Не исках да остане никой с впечатление, че към Ганев имам лично отношение, макар че никой не можеше да ме обвини в това.

Извиках взводните командири и подофицери да набележим мерки за решително подобряване на работата. От личен опит знам колко са дотегливи и скучни дългите заседания. Преди да започнем, извадих часовника си и изрично подчертах, че трябва да бъдем оперативни и за половин час да свършим.

Лейтенант Косев се усмихна непринудено:

— Ние сме свикнали да заседаваме по два-три часа най-малко.

Извадих си бележника и изредих всички нередности, които бях констатирал през последните дни. И преди още да свърша, за всяко нарушение дадох и съответната препоръка за неговото отстраняване. И точно на тридесетата минута освободих хората и помолих лейтенант Косев да остане при мен. Поговорихме за общи и незначителни неща отначало и след това той сам ми разкажа някои подробности около поведението на Ганев. От няколко месеца Ганев правел постъпки да напусне полка. Разчита главно на връзките на брат си. Сегашното му отиване в командировка пак било във връзка е това. Във всяко отношение го покровителствува командирът на батальона, който живее разделен от семейството си. Съпругата и децата му са в столицата. Тук му е отпуснат широк и слънчев апартамент в блоковите жилища до казармата, но жена му не искала да напусне столицата и сама действувала за неговото преместване там.

Косев предполага, че Ганев действува за преместване. Или поне му обещават това.

Благодарих му за осветлението.

До късно тази нощ не можах да заспя.

14 март

Ганев се върна. На въпроса ми, защо не се обади преди да замине, той отговори съвсем спокойно, че е изпратен от щаба на полка и командира на батальона или с други думи, това не е вече моя работа. През това време той беше подпрял ръка на бюрото ми.

Изкомандувах му да застане мирно и много остро му обърнах внимание, че повече няма да търпя своеволията му. Той ме изслуша внимателно. Лицето му пламна като божур. Когато го освободих, вяло вдигна ръка да отдае чест и тръгна да излиза. Върнах го и му казах, че ще искам най-строгото му наказание от командира на полка и батальона. Той тракна предизвикателно токове и излезе.

16 март

Явих се при партийния секретар. Разказах му всичко. Поисках намесата на партийната организация за активизиране на партийната група. Обеща ми пълна подкрепа. Дори забелязах, че той се изненада малко. Изглежда, че и другите партийни групи „развиват“ същата дейност, защото той си взе бележка и още в мое присъствие се обади на друг член на бюрото. От разговора разбрах, че изглежда отдавна се канят да сложат край на досегашното бездействие на партийните групи.

18 март

Първото събрание на партийната група в ротата. Ганев бил избран за групов отговорник. Той се опита да каже няколко встъпителни думи за ролята и значението на партийните групи. Към събранието, нямаше никакъв интерес. За мен това беше лесно обяснимо. Попитах Ганев не е ли набелязан план за действие на групата, но той се задоволи да ми отговори, че миналата година са им обърнали внимание, дето в плана си са вмъкнали служебни

въпроси, затова сега са се задоволили само с набелязване на организационни мероприятия. Когато попитах кои са те, той също така уклончиво ми отговори, че сега трябвало да ги обсъдят. След мен не взе думата никой. Излезе, че всичко е ясно на хората. Ганев закри събранието. Помолих го да се яви в канцеларията.

Минава повече от час, а Ганев не идва при мен. Разхождам се неспокойно. Изпратих да го извикат. И когато се яви, аз се престорих, че съм бил в щаба, извиних му се ако ме е чакал много. Той се изчерви, каза нещо неразбрано. Реших да му припомня за това закъснение при друг случай. Едва сега той се поотпусна малко, макар че все пак беше доста предпазлив.

25 март

Капитан Донев е много отчаян. Получи писмо, че се осуетява преместването му в столицата. Бях при него, когато телефонът нервно позвъня. Обаждаше се от столицата другарката му. Разговорът им беше с доста повишен тон. Отначало Донев беше по-твърд, накрая удари на молба, но изглежда, че тя не отстъпваше, затова той нервно тракна телефонната слушалка и прекъсна разговора.

Вечерта слязохме в селото. Както често се случва, храната в селското ресторантче беше вече привършена. Хапнахме набързо солено сирене и излязохме на улицата. Донев беше много отчаян. Изглежда, за да му олекне, точно сега имаше нужда да сподели с някого това, което го измъчваше. Не си подbral подходяща другарка, която да го разбира и следва във всички случаи. Оказала се суeten, свадлив и капризен човек. Заради нея започнал да прави всевъзможни компромиси, за да не се отделя от столицата.

Прибрахме се в казармата доста късно.

10 април

През последните дни бях толкова зает, че не ми остана време да отворя тетрадката. Макар че имаше какво да запиша.

Тази вечер до късно има заседание активът на младежкото дружество заедно с командирите на взводовете и отделенията. Имаше нещо много мило и трогателно в това — всички да се надпреварват да обещават, че ще заработят с още по-голям ентузиазъм, за да излезе ротата на челно място в полка. За пръв път видях лейтенант Ганев да се разгорещи, като че ли у него нещо се разпукна.

След събранието слязохме с взводните командири на вечеря в селото. След вечерята пак заедно тръгнахме към казармата. Чак сега припомних на Ганев, че след първото събрание на групата съм го чакал повече от час в канцеларията си. Ганев призна най-откровено какво е мислил за мен в първите дни. Не очаквал, че аз ще бъда толкова твърд и последователен. Харесала му моята строгост, но същевременно и последователната ми и неотменна справедливост. Сам се упреква, че е залитнал. Радвам се, че у него заговори съвестта на войника.

Разделихме се в двора на казармата.

Не бяха минали и двадесетина минути и на вратата на ротната канцелария се почука. Влезе Ганев. Беше силно развълнуван. Редник Кирчев, нашият необуздан и буен Кирчев, с когото често се занимаваме, бил в командировка. Със старшината на ротата ходили да получават нещево имущество. Старшината се прибраł в квартирата си още от гарата, а Кирчев сам тръгнал към казармата. Коменданцката патрулна двойка искала да му провери документите, той отказал. Спречкали се. И заради неподчинението му е задържан в коменданството.

— Вижте, другарю старши лейтенант, дебела глава. Всичко му е редовно, но — честолюбие! Защо да не му вярват, че има редовни документи? Всичко ще легне сега на гърба на ротата. А тази вечер ние взехме какви ли не решения.

Хареса ми, че Ганев милее за поведението на хората и не се заема безпринципно да ги защища.

На сутринта докараха Кирчев от ареста. Енергичен и строен момък, родом от планинско погранично селце. Сам не може да ми обясни защо е проявил излишно упорство. Задоволих се да му наложа минималното дисциплинарно наказание. Повече от половин час съвсем човешки му говорих без крясъци и закани. Накрая той се разплака. Даде тържествено обещание, че от днес ще бъде най-примерният войник.

20 април

Редовно следя физзарядките. Няколко вечери след занятия, когато войниците вече спят, лейтенант Ганев се упражнява на лоста и успоредните. Сега е вече значително напреднал. В ротата е ликвидирано с досегашния начин на работа упражненията да се изпълняват само от ония бойци и командири, които могат, а останалите да гледат.

По програма е запланувана вечер на „Бойния път на поделението“. С голямо огорчение констатирах, че не са събрани и подредени материалите около участието на полка в Отечествената война. От участниците във войната почти не останал никой на служба тук. Полкът бил местен на няколко места. И никой не се е заел да запише и систематизира материалите. Колко величави подвизи на обикновени бойци и командири при Драва и Мур не са ни известни само заради нехайството на някои наши другари! На съвещанието при командира на полка изказах съжалението си. Никой не ме упрекна за това. Реши се заместник-командирът по политическата част да търси материали за бойния път на поделението от щаба на поделението.

Опитах се да напиша статия за опазване на бойните традиции на поделенията, но от редакцията ми я върнаха, че не била подкрепена с достатъчно примери. В

редакционния план имало предвиден подобен материал. На края ме молеха да им сътруднича с дописки.

25 април

Готовим се за излизане на лагер.

От ротата не всички войници са пускани в домашен отпуск. Изготвихме списък за две смени. Почти всички са на мнение да оставим Кирчев за есента. Страхуват се, че ако и сега извърши някое дисциплинарно нарушение, ще изкара ротата отново на опашката през летния преглед. Решително се противопоставих на това. Възразих на подобен страх, като казах, че по този път лошо ще се помогне на Кирчев, че ако той наистина не се е поправил, ние ще измамим командуването.

Извиках Кирчев и му обясних в какво се състои цялата работа. Казах му, че го пускам на моя отговорност, обаче от него искам примерно държание през цялото време. Той беше много щедър на обещания. Наредих да му изгответят документите с първата смяна.

Отпускарите заминаха.

16 май

От една седмица сме на лагер. Чистият въздух, слънцето и природата ни освежиха извънредно много. Темпото на подготовката не намалява. Смея да отбележа, че познавам почти всички мои подчинени не само по име и произход, но и техните навици и възможности.

Лейтенант Ганев вече влиза в пътя.

17 май

От два дни редник Кирчев е в ротата. Днес изпитах истинска радост. Куриерът донесе вестниците. На първа страница портретът на Кирчев и доста дълго описание на подвига му. Изврязвам си го. Забождам изрезката с една

топлийка към моите записи. Докато смятахме Кирчев за наш позор, от днес той стана вече наша гордост. В лагера до обед само за това говориха. „Винаги на боен пост“ — така започваше краткото описание на подвига на нашия Кирчев — „В походката, говори и държанието си редник Кирчев по нищо не се отличава от останалите бойци в ротата. Син на селяни от крайгранично село, сгушено на завет в пазвите на планината, още от дете той свикнал със суровия живот на планинците. И когато влезе в народната казарма, той беше достатъчно закален, за да носи със сърце войнишката служба.“

Отначало потъгва за родното си село. Но животът в казармата беше толкова разнообразен, тук бяха събрани младежи от различни краища на страната. Общата работа по овладяване на военното дело ги увлече и никой не усети как се претърколиха повече от десетина месеца. С много радост и вълнение редник Кирчев посрещна съобщението на ротния си командир, че му се разрешава домашен отпуск.

След дълга раздяла с близки и познати как припряно бие сърцето на отпускаря! И когато той слезе след един ден път на малката крайгранична гара, не усещаше земята под краката си, нито тежестта на раницата с личния багаж и скромните войнишки подаръци за близките.

И тук през неговото отсъствие новото беше настъпило на широк фронт. Вечер ярко блестяха електрическите лампи, от високоговорителите на селската радиоуребда кънтеше бодра песен.

Сръчните ръце на картечаря бяха зажаднели за полска работа. През един слънчев априлски ден Кирчев и по-малкото му братче отидоха на сеитба. Късно следобед на около двеста крачки източно от тях минаха двама непознати. Съмнението веднага опари Кирчев. Защо тия хора не вървяха по пътя, а направо към гъстата гора, откъдето започваше границната линия?

Кирчев се провикна към непознатите:

— Ей, приятели, спрете за малко!

Двамата се извърнаха за миг към него, пошепнаха си нещо и ускориха крачка.

— Ще ги настигна — обърна се Кирчев към братчето си и затича през рохкавата угар.

Единият от непознатите се извърна назад, погледна крадешком към тичащия войник и двамата хукнаха напред.

Кирчев предполагаше, че те са въоръжени, а той е с празни ръце, но нали неговите командири го учеха, че за боеца няма безизходно положение. Ризата на гърба му залепна от гореща пот. Ако непознатите преминат дълбоката и пълноводна река, ще се прикрият зад гъстата букова гора, ще загуби дирите им.

Той и те почти едновременно пристигат до брега на реката. Непознатите се колебаят, не се решават да нагазят дълбоките води. Сиват на изток с надежда да открият плитчина. Редник Кирчев познава местата добре. Той е отраснал тук и сега решава на всяка цена да им отреже пътя. Без колебание се хвърля в реката с дрехите и преплува чак на другия бряг. Закрива се зад камъните и не изпуска от очи непознатите, които след изморителното тичане се спотайват в редките храсти на отсрещния бряг. Те се опитват да приложат позната хитрост. Кичат се с храсти, за да се маскират към местността.

Кирчев е неспокоен. Ако не му се притече на помощ никой, след половин-един час ще бъде късно. Вечерният здрач ще стане съюзник и закрилник на бандитите. До слуха му достига познат шум — блеят овце, звъни хлопатарче. Той извива глава назад и за голяма радост забелязва малко овчарче. Леко се надига зад камъка и му дава знак с ръка да се приближи към него. Момчето се приближава към войника:

— Какво има, бати Милчо?

— Бягай веднага до заставата, съобщи, че гоня двама съмнителни... Тичай колкото сили имаш...

Малкото овчарче не дочаква последните му думи и хуква през гората към заставата.

Минутите се отронват бавно и мъчително. От напрежението очите на Кирчев сълзят. След двадесет минути той чува говор зад гърба си, припрени войнишки стъпки и лай на куче. В очите на появилите се трима граничари гори огън:

— Къде са? — шарят с поглед те.

— Ето, е-е-е там — посочва Кирчев храстите и четиридесета тръгват към реката.

Кучето Пирин надушва дириите и неспокойно започва да се тегли от ръцете на водача си.

Пред дулата на заредените картечни пистолети двамата бандити вдигат ръце. Те са обезвредени само благодарение на високата бдителност и решителност на редник Кирчев, който и в домашен отпуск изпълни с чест и доблест своя войнишки дълг.“

Хвърлям още веднаж поглед на снимката. Става ми смешно. Ние се колебаехме дали да пуснем в домашен отпуск Кирчев, възводните командири и секретарят на ДСНМ^[1] бяха на мнение да го оставим за известно време „под карантина“, за да не извърши някое дисциплинарно нарушение, а ето той се върна герой. Но и той като че ли не си дава достатъчно сметка за това, което е извършил.

Показах му вестника, стиснах му ръката, благодарих му от все сърце, а той ми отговори съвсем свенливо:

— Е, голяма работа, другарю старши лейтенант. Видяха ми се малко съмнителни, вдигнах копралята и потях. Дойдоха граничарите и ги заловихме.

— Да се надявам ли — попитах аз, — че отсега нататък ще служиш за пример в ротата?

Той не отговори веднага. Но в погледа му, в изражението на лицето аз прочетох нещо друго. За пръв път той като че ли се чувствуваше в собствените си очи пълноценен човек.

— Извадиха ми отначало дума, другарю старши лейтенант, започнаха да викат по мен и знаете ли — амбицираха ме, за най-малкото нещо все за мен се хващаха.

— Е, и ти? — попитах аз.

— Заинатих се, другарю старши лейтенант. Знаете ли, по едно време сам започнах да вярвам, че наистина съм лош човек.

Ние говорихме още надълго и широко. И от нашия разговор разбрах най-важното, че ние при работата си с хората малко държим за тяхното самочувствие. Колко малко се е искало от нас да възвърнем вярата в силите на редник Кирчев, за да ни се отплати десеторно.

Надвечер в моята палатка дойде поетът на батальона. Откровено казано, аз не вярвам в неговата поезия. Може би и той не вярва в себе си, но понеже е единственият човек в батальона, който се опитва да пише стихове, създал си е слава на поет, постоянно пълни колонките на стенвестника, пише дописки до централния вестник. Понякога е много чувствителен когато му върнат дописките, а двете напечатани стихотворения той носи постоянно в джоба си и често пъти се аргументира с тях, когато някой започне да оспорва качествата му на литератор. От редакцията на централния вестник е получил план за материалите, които трябва да изпраща през лагерния период.

Понеже два пъти съм го връщал за неустановно искане на разрешение да остане, сега той стегнато отдаде чест и с пълен глас поиска разрешение.

Посочих му столчето да седне. В ръцете си прехвърляше новичка тетрадка. Между страниците ѝ се подаваше последният брой на вестника.

— Какво има, Куртев? — попитах го аз.

— Нищо ново, другарю старши лейтенант, минах да ви видя, прочетохте ли за вашия Кирчев? — попита той и почти неуловима и снизходителна усмивка се закрепи на тънките му устни.

Кимнах му с глава, че съм прочел. Но той изглежда не разбра какво е моето отношение и побърза да обвини най-напред сътрудника на вестника, че не е намерил най-подходяща форма, за да опише случката с Кирчев, а след това с известно пренебрежение към самия факт той продължи да подценява постъпката на Кирчев, като че ли

поне два-три пъти на ден лично той залавя по десетина нарушители, а това е нищо.

— А вие как бихте го написали? — попитах аз.

— Въобще не бих се заловил с подобно нещо. Знаете ли, другарю старши лейтенант, омръзнаха вече на нашите читатели тия диверсантски истории. Виждате ли тук — малко самохвално ми посочи той тетрадката си, — написал съм любовни стихове, ще ударя всички софийски поети. Съbral съм към тридесет стихотворения, топил съм перото си направо в сърцето. Утре ги изпращам в две-три издателства. Не са по-лоши от тия, дето печатат досега по вестниците големите поети — добави той с повищено самочувствие. И без да го подканям, разтвори тетрадката:

— Слушайте, другарю старши лейтенант — и той започна да чете с унил и измъчен глас:

„Защо те срещах
девойко мила,
птичка лекокрила,
радостта ми,
младостта ми
дълги нощи пила,
скръб и мъка спотаила...“

Той вдигна очи от тетрадката и забеляза снизходителната ми усмивка. Спра да чете. Попита не ми ли харесва. Вместо отговор аз посегнах към томчето избрани стихове на Смирненски. Той разбра, че искам да му прочета истинска поезия, и почти се надигна от походното столче:

— Оставете Смирненски, другарю старши лейтенант, знам че неговите стихове са по-добри от моите, но дайте пример с младите поети, покажете ми нещо интересно, напечатано във вестниците и списанията.

Тук аз наистина бях затрудден. Не бях в състояние да му посоча образец. А може би и не чета или не разбирам

младите поети, но накрая не се сдържах и кипнах. С повишен тон попита на нашия поет:

— На кого от твоите другари са необходими тия дивотии? Какво е това лигавене, „птичка лекокрила, младостта ти изпила“ и не знам какво още. Как не видя какво става край нас, къде е вашият младежки жар, защо в сърцето ти на „поет“ не гори огънят на ентузиазма? Кому са нужни тия хленчения?

Той, разбира се, не можа да ми отговори, макар че направи опит да се защити.

18 май

От четири часа¹ тази сутрин полкът е на поход. Заплануван е доста дълъг преход. До обед настроението е повищено. Изминали сме първите двадесет и пет километра. Лейтенант Ганев не е навил добре партенките си и десния му крак се е побил вече. През време на почивката се събува и отчаяно гледа зачервеното си ходило.

Старшините на ротите докараха храната за войниците. Аз и възводните командири поглеждаме наоколо. „Специална търговия“ трябваше да „обезпечи“ храната за офицерите. Но още не идват. Ганев е навъсен и често поглежда към шосето. Лейтенант Косев още продължава да се шегува.

— Дали не са решили да правят експерименти с нас доколко можем да изтрамбуваме на глад, а, лейтенант Ганев?

— Разстрел заслужават тия говеда — не скъпи той обидните си епитети.

— Гладен човек, празен стомах, пълна глава със зли мисли — добавя Косев и се надига към шосето. Слага ръката си над очите, но оттам никаква следа от подвижния ресторант на „Специална търговия“. — Няма ги, имат авария.

Ганев гледа набития си крак и макар че не му се говори много, казва на Косев:

— Онзи ден един артилерист разказваше за тяхната „специална търговия“ такъв виц. Бива ли да се води антирелигиозна пропаганда?

— Е? — пита Косев.

— От „спецторг“ казали да оставят на тях антирелигиозната пропаганда — черквите на ремонт при КЕЧ и свещениците на прехрана при „специална търговия.“ За година и половина и помен няма да остане от тях.

Косев се смее.

— Ама има още един. По време на Отечествената война една съветска част трябвало да отстъпи и командирът ѝ поискал разрешение от по-горния щаб, като му обяснил, че ще се закрепи на по-добра позиция, обаче тежко било положението на „спецторга“. По-горният командир попитал какво решение има подчиненият му командир за „спецторга“ и той отговорил: „Решавам да ги оставя в плен, нека да помъчат малко и противника.“

Но докато ние злословехме по адрес на „спецторга“, по шосето се зададе колата им. Храната пристигна със закъснение, но и сега както много пъти се е случвало, отговорниците се оправдаха с редица „обективни“ причини. Побързаха да прехвърлят вината върху други.

19 май

Втори ден продължава походът. Дисциплината и редът сега са крайно необходими. Аз се стремя всячески да давам личен пример в това отношение. Взводните командири също. При нас още няма изостанал войник. Всички са в добро настроение. От другите роти от време на време все изостава по някой.

Надвечер сме пред крайната точка на маршрута. Ще нощуваме край малко полупланинско селце.

Музиката свири тържествен марш. Ние ще минем пред командира на полка. Обръщам се към войниците. Лицата им са прашни, умората ги е притиснала здравата.

Минах между тях, давам им последните разпореждания да се стегнат. Усмихвам се, преодолявам собствената си преумора, дори се преструвам, че съм готов още толкова път да измина без почивка. Те се съживяват. Бодрият марш на музиката възвръща силите им и ние с твърда стъпка минаваме в тържествен марш. Очите на войниците светят от радост и гордост, че изпълниха дълга си докрай.

24 май

Днес пристигна от столицата другарката на капитан Донев. Той положи много грижи за издирване на квартира. Тази вечер на малкото и скромно тържество, което партийно-политическите органи организираха по случай празника на писмеността, бяха като гости и семействата на офицерите и сержантите.

Тя бърчеше чипото си носле, снизходително се усмихваше след всяко изпълнение на нашия самодеен хор, изглежда много ѝ беше смешен диригентът му, капелмайсторът на музиката, защото най-после не се сдържа и се обърна към капитана. Аз бях седнал пред двамата и много добре чух:

— Кой ги е изльгал тия, че пеят хубаво, а пък този диригент какво подскача като палячо?

И докато хористите се мъчеха да уловят най-нежните тонове на руската хороводна песен, другарката Донева продължаваше:

— Ох, не мога да свикна на тази вода, Пепинка, ще получа разстройство. Прави си сметката тогава — събра тя тънките си устни, — на носа ти отгоре ще изкарам всичко.

Капитан Донев леко я бута с лакът, гледа напред, преструва се, че уж слуша хора, че се вълнува и изпитва естетическа наслада от музиката, а по гърба му сигурно вече избиваше пот.

Но тя не го оставаше:

— Искай отпуска и върви се оправяй, тук на тази дивотия и скука ще полудея...

10 юни

На глед всичко е благополучно при нас. Дисциплинарни нарушения няма, но като че ли не всичко е още в пълен ред. По единоначалието ние сме почти на ясно. Може да се смятат като история споровете около някои мои заповеди и разпореждания, опитите на Ганев да ги подлага на обсъждания, обвиненията в командажийство.

Но възводните командири все още не са убедени, че строевата подготовка е основа, че тя е една от невидимите нишки, които изплитат войнишкото у младежа.

Аргументите на Ганев, че ние се готвим като смели и доблестни защитници на родината, а не за паради и манифестации, ми се струват не само несериозни, но и дълбоко погрешни. Защото и в парадното и в изисканото стройно и едновременно изпълнение на коя да е хватка все пак се чете волята, желанието и решимостта на отделния боец и на целия ротен колектив за изпълнение и на най-тежката и отговорна задача.

И аз пак се връщам към дребните и незначителни неща, които са като малките и незначителни на пръв поглед чертички и петънца от някоя добра рисунка с креда или молив. Тия дребни и незначителни неща дават облик на войника, различават го от цивилните хора.

Началото на юли.

Започнах съвсем нередовно да надзъртвам в тетрадката си.

Предстои нощно занятие в планинско-гориста местност. Мобилизирали са силите на всички. Ротата трябва да получи отлична оценка по всички показатели.

Към двадесет и един часа излязохме безшумно от лагерния район. Поехме по указаната посока. Когато минахме моста и тръгнахме край железопътната линия, някои от войниците започнаха да разговарят тихо. Нарочно

не направих бележка на никого. Чаках да видя дали ще се сети някой, че изрично бях заповядал да се пази тишина по време на придвижването.

Продължаваме да вървим. Разговорите не престават. Минаваме през ливадите. Тук-таме са легнали първите дълги откоси. Дишам с пълни гърди упоителния мириз на прясно окосеното сено.

Дадох първата почивка. Войниците насядаха. С твърд и малко суров глас заповядах:

— Които разговаряха в строя, да излязат две крачки напред.

Всички онемяха. Пръв се надигна редник Кирчев, след него станаха още двама войници от втори взвод.

— Защо не изпълнихте заповедта ми? — попитах аз.
Те наведоха очи към земята. Редник Кирчев доложи:

— Другарю старши лейтенант, не само ние разговаряхме. Аз се обадих на два пъти, казах на редник Ганчев да не разговаря. А той не стана, ето го стои си на мястото и мисли, че е надхитрил всички ни.

Редник Ганчев се надигна несмело. Обърнах се към всички, казах им, че не съм доволен от държанието им досега, че ние не уважаваме собствените си разпореждания и решения.

След почивката до изходната линия за атака ротата се придвижи мълчаливо.

Спряхме в подножието на „Укрепената височина“. До „атаката“ имахме два часа и половина за окопаване.

Веднага започна работа. Предадох, че след два часа и двадесет и пет минути ще проверя окопаването. Лопатите и кирките заудряха коравата земя. И точно в определеното време извърших проверката на окопаването. Наистина всички бяха работили най-добросъвестно.

На разсымване ротата се понесе към „противника“. И когато на хоризонта се показа червеният диск на слънцето, занятието беше привършено.

Дадох почивка. Пушачите още от лагера не бяха запалвали цигара. И аз не бях пушил. Но затова пък сега

цигарите ни се сториха още по-сладки. От щаба на полка дадоха отлична оценка на проведеното занятие.

Началото на септември.

Готовим се за бойния празник на свободата. Ротата живее идиша като един човек. „Непоправимият“ редник Кирчев сега е за пример и образец. Лейтенант Ганев се убеди, че само с личен пример ще заслужи уважението на подчинените си и в това отношение той се стреми винаги да бъде пръв. Капитан Донев се примири с оставането му в поделението. Свикна с лагерната обстановка и чипоносата му другарка, която започна „да се сработва“ с останалите жени, както сам заяви капитан Донев. Воините горят от желание и ентузиазъм да изпълнят всяка моя заповед, всяка заповед на командира на полка.

Строени сме на плаца. Знамето на полка е на десния фланг на ротата. Днес ние всички ще се фотографираме пред него. Вляво от нас е цялото поделение.

Над плаца се носи тържествен марш. Командирът сърдечно ми стиска ръката. Аз съм горд, че изпълних дълга си към родината. Още по-горди са и моите момчета. Нашият труд се увенча с победа...

Лагерът отдавна спи. Затворих тетрадката. Стиснах ръката на Димов, разтърсих я силно. Почувствувах се горд и радостен заради него.

[1] **ДСНМ** — Димитровски съюз на народната младеж. ↑

ПИРИН

Остра муцуна, кафяв гладък косъм, вирнати уши и тънки грациозни крака — това беше нашият Пирин. Той бе наследил от деди и прадеди силно вълчо обоняние, развит слух и — по другата линия на неговото родословие — кучешка привързаност към хората. Застанеше ли понякога между храстите в обикновената си стойка или ако се покажеше изневиделица, оставаш с впечатление, че това е истински вълк.

Той отрасна на складовете за бойни припаси. Когато замъркна тук за пръв път, беше късна есен. От няколко дни ръмеше ситет и студен дъжд. Духаше пронизващ вятър. Малкото кученце-вълче не бе се отделяло от майка си и братчетата си. Страхуваше се от тъмнината и липсата на близки. Всяка вечер старата вълчица пощеше бълхите му със зъби, с особена сръчност. То играеше с другите вълчета в сламата, където ги кърмеше майка им, а сега самичко, с мокра козина, залепнала на гърба му, с увиснали уши, трепереше, свито на топка до прага на караулното помещение, огорчено от невниманието на хората. И тъкмо беше задряжало, над него се наведе човек. То отвори очи, но не се решаваше да бяга, защото наоколо беше паднал тъмен и непрогледен мрак. Войникът го поглади по мокрото гръбче, взе го на ръце и влезе в караулното помещение. Печката весело бумкаше. Край нея бяха насядали войници, сушеха мокрите си крака и грееха премръзналите си ръце. Кучето ги гледаше с любопитство. От топлото му беше добре и сърцето му тупкаше припряно и радостно. То опъна предните си крака, заложи на тях острата си муцуника и усещаше как козината бавно съхнеше и се отлепваше от гърба му. От признателност лизна ботуша на редник Малешков, който го внесе на топло, и от тази вечер по силата на своя инстинкт то завинаги се привърза към хората.

Пирин беше на два месеца, когато една сутрин започна да вали сняг и за половин час земята побеля. Кучето гледаше любопитно, изплези дългото си червено езиче, една снежинка го опари със студенината си, после то стъпи с предната си лапичка и тя се отбеляза

на снега. Това го забавляваше и същевременно го озадачаваше. Лапичките му, измити от снега, се зачервиха и най-голямо удоволствие за него беше да влезе на топло в караулното помещение, да се протегне и се отпусне в сладка дрямка.

Една нощ то за пръв път усети зова на дивото. Пълната луна и звездното небе зъзниха от сухия студ. Снегът скърцаше под ботушите на войниците, от парата при дишането им по шинелите и мустасите нависнаха остри иглички от скреж. Пирин беше заровен в сламата в малката дървена къщичка и потреперваше. Изведенаж по цялото му тяло, сякаш и в самата му кръв, проникна някаква близка, неусещана досега миризма. Той подскочи, когато от юг чу пронизително и жално виене. Излезе навън, тръсна глава и тласкан от неизживяно досега чувство, затича по пъртината като отмяташе на една страна задницата си.

На пост при крайния склад беше редник Малешков — постоянен войник на складовете, който през вечер-две застъпваше и часови.

От няколко нощи все по едно и също време глутница вълци се приближаваха до складовете, виеха страшно. Но сега Малешков остана силно изненадан. Луната беше огряла наоколо като ден. От снега видимостта беше още по-ясна. Като тропаше на едно място, да разгрее премръзналите си крака, той видя по пъртината Пирин да тича с високо изправена глава. Не му се обади, но и кучето не му обърна никакво внимание. Глутницата отново зави жално. Пирин се спря. Клекна на задните си крака и с неукрепнал детински дрезгав глас се опита да вие в отговор на своите.

Чуха се трошливи гърмежи от пушки, викове и лай на кучета, които досега мълчаливо бяха дебнали зверовете. Някъде чакаха ловци в засада.

Пирин се сепна. Подви опашка и чак сега забеляза часовия.

Редник Малешков привидно му се скара:

— Пирин! Чакай! Къде отиваш, непризнателен калпазанин?

Кучето наведе виновно глава и се върна назад. Като стигна до електрическия стълб, то се спря, сякаш се замисли, и отново се върна в света на хората — при светлината, при топлата храна — кротко, примирено.

Зимата неусетно се претърколи. Един ден то с любопитство видя, че кичестата круша пред караулното помещение е потънала в бял цвят,

който изльчваше сладникав мириз. По затоплената земя е побола свежа зелена трева. Дните наедряха, слънцето грееше силно и кучето изпитваше особена наслада, след като се нахрани, да се опъне на воля и стоплено от слънцето, да се унесе в безгрижен детски сън. Интересни бяха за него и топлите нощи. В клоните на брястовете пееха славеи, обаждаха се щурци. И в този приятен слънчев свят Пирин бързо растеше. Отначало наливаше само кости, които се очертаваха под лъскавата му козина, а след това се изравниха с кожата. Гърбът, му се заглади.

Когато Пирин навърши осем месеца, редник Малешков се зае с него. Той му говореше нежно, другарски:

— Ей, Пирин, хайде, братко, работа трябва да вършим, само със скитане далеч няма да идеш.

Кучето се галеше в ръцете му, лягаше по гръб, готово да го почешат.

Малешков го изведе зад караулното помещение, сложи му храната в една широка консервена кутия и когато то посегна към нея, той подпра муцуната му. Вдигна заканително пръст:

— Без разрешение няма да пипаш — каза му той привидно строго. Кучето гледаше ту него, ту храната, изплезило език, и се облизваше. Цял ден то бе тичало по пътечките на часовите и прилякваше около една сврака, която щом я наближеше, пляскаше с криле, а то завърташе недоволно опашка и отминаваше.

— Ще си каляваш волята отсега нататък — говореше му Малешков, макар добре да знаеше, че кучето не разбира нищо от думите му. Така започнаха първия ден. Пирин стоеше пет минути пред храната, сетне десет, докато стигнаха до един час. И чак тогава Малешков му казваше:

— Хайде, Пирин, яж!

Кучето се спускаше лакомо. И у него постепенно започнаха да се създават навици на подчинение към человека. След месец започнаха други занимания. Пирин се оказа добър и послушен ученик. Малешков му направи една топка от парцали. Слагаше я в устата му и го караше да я задържа, като започна всеки ден да увеличава времето с пет минути и стигна до час и нещо. Кучето се изморяваше, но стискаше топката, докато той не му кажеше да я пусне. Сетне започна да я слага на определено място, отдалечаваше се и изпращаше Пирин да я

донесе. Важно и сериозно, кучето тичаше за топката, вземаше я с уста и веднага я донасяше на Малешков. После започнаха да увеличават разстоянията. С течение на времето Пирин придоби навици да открива по следи човек и животно на дълги разстояния.

Също като войник той си имаше разписание на времето. Щом изгрееше слънцето, службата му се свършваше. Прибираще се в дървената си къщичка зад караулното помещение. Спеше до обед и когато пристигнеше храната на воините, той заставаше с особено достойнство на десетина крачки от масата в очакване да получи полагаемата му се воинишка дажба.

Вечерните часове, особено при хубаво време, за него бяха може би най-щастливите. С походка на подчертано достойнство той обикаляше един-два пъти района на складовете като грижлив стопанин, спираше се понякога около оградата, душеше с острата си муцуна, внимателно излизаше вън, проследяваше по миризмата чуждите стъпки на човек или животно и ако те хващаха черния коларски път, отново се връщаше. Паднеше ли мрак, той правеше проверка на четиридесетте часовници, спираше се при тях, клякаше на задните си крака и внимателно сеслушваше. Със силно развитото си онаследено обоняние той усещаше приближаването на човек на повече от половин километър. Внимателно изчакваше и ако човекът отминеше, Пирин не се обаждаше, не издаваше присъствието си. До разсыпане посрещаше и изпращаше всички смени на караула, а след това се прибираще в дървената си къщичка. Случеше ли се да падне дебела роса по тревата, козината на краката му полепваше сива и лъскава. Тогава той се приличаше на слънцето, докато се подсуши и чак тогава лягаше.

* * *

Отлетяха много дни. Над посърналото поле беше минал вече горещият полъх на август. Близо месец не беше падало капка дъжд. Заждаднялата земя се напука, царевицата без време пожълтя и сухият вятър шумеше между погорелите листа и при най-слабия си повей. Нощите бяха задушни. До разсыпане, дори когато паднеше росата, земята все още беше топла. Пирин не изменяше на навиците си —

обикаляше край складовете, придвижаваше часовите и най-старателно изпълняваше службата си.

Една вечер към края на август откъм запад над залеза като черна вежда легна тъмна облачна ивица. На свечеряване в далечината започнаха да примигват далечни мътни светкавици. По-сетне духна вятър, понесе облаци прах, суха шума и упоителен, сладникав мириз на влага.

Бурята приближаваше. Часовите, изправени до стените на складовете, се взираха в тъмнината, от време на време разкъсвана от ослепително бялата светлина на светкавиците.

От един час след полунощ часови на пост номер три постъпи редник Малешков. Широкоплещест, едър и малко приведен напред, когато вървеше, той се клатушкаше в страни, но в замяна на това беше спокоен и улегнал момък. Наметнал платнището над главата си, сега той държеше спокойно карабината и се радваше на обилния дъжд, който утоляваше жаждата на сухата и напукана земя.

И през това време Пирин не се спря на едно място. Като потичаше между часовите, той се къпеше на топлия дъжд, от който олекваше на кожата му, набита с прах през засухата. Почти неусетно той се доближи до Малешков, тръсна гръб да изцеди водата от козината си, мина от лявата му страна, ослуша се и зае обичайната си стойка — проточил глава напред, подпряна на предните крака. По едно време Пирин се изправи. Започна да души. Стана неспокоен. Мина пред Малешков, едва чуто изскимтя и като разбра, че войникът не му обръща внимание, припряно го заудря с опашка по кончова на ботуша. Малешков се загледа напред. Наоколо нищо не се виждаше.

Кучето остана неподвижно минута-две и като изскимтя предупредително, на дълги скокове се изгуби в тъмнината към оградата на склада.

Минаха няколко минути. Пирин не се връщаше. Малешков се ослуша. Дъждът намаляваше. Светкавиците оредяха. Изведнаж кучето се спусна на човек. Изляя тревожно и проточено, сякаш да се заварди от удар.

Малешков даде сигнал за подчасия пред караулното помещение, изтича напред към оградата и в същия миг чу пистолетен изстрел. Подхълзна се и падна, но се задържа на лакти, облегнат на приклада на карабината. Отново изтича напред и едва не се бълсна в бодливия тел

на оградата, провря се под него, два-три ръждиви шипа закачиха куртката му, одраскаха го, но той се промъкна отвън. Затича по посока на кучешкия лай. Чу се втори и трети изстрел. Пирин се спускаше още по-настървено, но лаят му беше някак програкнал, задавен.

Началникът на караула и почиващите смени бяха излезли вече вън от района, тичаха по посока на изстрелите през калното стърнище, за да отрежат пътя на нападателя.

Малешков даде изстрел във въздуха и се втурна по посока на кучето. Извика силно:

— Стой!

През пътя побягна човек. Краката на Малешков се скъсиха. Още малко, и непознатият ще влезе в гъстата салкъмова гора. Но пътят му за бягство беше отрязан, а той заловен.

Не беше работа на войниците да го разпитват. Те изпълниха дълга си и го хванаха в момента, когато се готовеше да хвърли запалителна бомба на един от складовете.

И в залисията си около него почти всички забравиха Пирин.

— Къде е Пирин, къде остана нашият приятел? — питаха се войниците едва след като претръпнаха от вълнението и напрежението.

Чак след половин час Пирин се довлече до редник Малешков. Отначало той не забеляза нищо, докато кучето не се строполи в краката му и с жален, почти човешки стон не изскимтя, като че искаше да каже: „Друже мой, кръвта ми изтича, дай ми помощ.“

Малешков се наведе над него и изтръпна. Може би към най-близкия си не би изпитал толкова жал и състрадание както в този момент към кучето. Със свирката той даде сигнал за караулния началник, който дотича с двама подчаси.

Отнесоха Пирин на ръце в караулното помещение. От загубената кръв той лежеше на пода безчувствен и отпуснат. Само от време на време биеха изнемощелите му, хълтнали хълбоци.

Началникът на караула се разпореди веднага да го откарят във ветеринарната лечебница.

А на сутринта близо до пост номер три войниците видяха засъхнало голямо петно кръв и наблизо на тревата — капак от джоб на спортно палто, което кучето беше успяло да откъсне от нападателя.

* * *

Същата нощ на Пирин беше дадена първа помощ — промиха раната му с риванол, покриха я с марля и памук. Пъrvите няколко дни от изгубената кръв той нямаше сила да стане, а и поради раната си не вземаше никаква храна. Но след петия ден войниците от комендантството всяка сутрин започнаха да му носят по една бутилка прясно мляко. Отначало той се страхуваше да пие, сетне се престраши и свикна. От това силите му се възвърнаха, той позакрепна.

През ден в едно и също време — около девет и половина — Пирин напускаше двора на комендантството, минаваше по задната улица с подчертано достойнство, без да обръща внимание на никого, и отиваше право в казармата. Спираще за малко при часовия на портала, душеше около ботушите му, влизаше в двора, войниците веднага го заграждаха, чешеха го под брадата и зад ушите, милваха го като близък и сърдечен другар и след това той сам отиваше пред лечебницата. Поглеждаше с влажните си очи към прозореца и като забележеше оттам лекаря, изскимтяваше тънко, завърташе опашка, опираше глава до дънера на тополата, готов да чака и търпи всички болки при промивката, без да издаде звук на несъгласие.

След превръзката си почиваше известно време. Като набереше сили, ставаше и уморено тръгваше към комендантството.

За две седмици младото тяло отново се наля с нови сили и кръв.

Една вечер се почувствува напълно здрав. Козината му закри раната. Свикнал с полето, което отново го мамеше, той излезе от двора на комендантството, пое пътя край реката и когато наближи складовете, учести крачките си. Изляя радостно, хвърли се с предните си крака на първия срещнат войник, прегърна го като човек, а в очите му грееше особено умиление. Свободните войници излязоха от караулното помещение. Заобиколиха го. Някои бързаха да му дадат от хляба си, той го помириса, взе го с уста, без да го яде, отнесе го в къщичката си и след това обиколи по пътечките между часовите.

Сега той вървеше с особено достойнство и гордост, сякаш след страданието си, беше станал по-мъдър и опитен.

Издание:

Автор: Величко Нешков

Заглавие: Засада

Издание: първо

Издател: Държавно военно издателство

Град на издателя: София

Година на издаване: 1956

Тип: сборник разкази

Националност: българска

Печатница: Печатница на Държавното военно издателство

Редактор: Димитър Ненчев

Художествен редактор: К. Майски

Технически редактор: Д. Панайотов

Коректор: С. Иванова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/635>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.